

LUND UNIVERSITY

Uppsökande arbete - möten på stående fot : en studie av socialt arbete med hemlösa människor i Malmö

Ottengrim, Ann

2008

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ottengrim, A. (2008). *Uppsökande arbete - möten på stående fot : en studie av socialt arbete med hemlösa människor i Malmö*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 2008, Nr. 2), (Research Reports in Social Work; Vol. 2008, Nr. 2). Socialhögskolan, Lunds universitet.
<http://www.soch.lu.se/images/Socialhogskolan/Meddelandeserien20082.pdf>

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Meddelanden från Socialhögskolan 2008:2

Uppsökande arbete - möten på stående fot

**En studie av socialt arbete med
hemlösa människor i Malmö**

Ann Ottengrim

Socialhögskolan

Lunds universitet

© 2008 Socialhögskolan
Redaktör: Arne Kristiansen
Adress: Lunds Universitet, Socialhögskolan, Box 23, 221 00 Lund.

ISSN 0282-6143

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	6
KAPITEL 1. OM MOBILA ENHETEN, STUDIENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
MOBILA ENHETEN	8
UTVÄRDERINGENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
<i>Begreppsanvändning</i>	9
KAPITEL 2. METOD	10
UTVÄRDERINGSMODELL	10
<i>Intressentgrupper</i>	11
<i>Värderingskriterier</i>	11
METODER FÖR INSAMLING AV EMPIRI	11
<i>Akt- och journalgranskning</i>	11
<i>Intervjuer</i>	12
<i>Om akt- och journalgranskningen</i>	13
<i>Om intervjuerna</i>	13
<i>Etiska överväganden</i>	13
<i>Bearbetning av material</i>	14
<i>Resultatets tillförlitlighet</i>	14
KAPITEL 3. UPPSÖKANDE ARBETE	16
KONTAKTSKAPANDE ARBETE, TILLIT OCH RELATIONER	16
DOKUMENTATION FÖR FÖRÄNDRING	18
SMÅ ENHETER OCH BEHOVET AV HANDLEDNING	18
PRAKTISKA ERFARENHETER FRÅN UPPSÖKANDE ARBETE	19
KAPITEL 4. RESULTAT	21
MÅLGRUPPEN FÖR AKT- OCH JOURNALGRANSKNING	21
<i>Boendesituation vid första kontakt med Mobila enheten</i>	24
<i>Taklös</i>	24
<i>Bostadslös</i>	26
<i>Osäkert boende</i>	26
<i>Olämpligt boende</i>	27
BOENDESITUATION VID TIDPUNKT FÖR AKT- OCH JOURNALGRANSKNING	28
<i>De taklösa</i>	31
<i>De bostadslösa</i>	31
<i>De med osäkert boende</i>	33
<i>De med olämpligt boende</i>	34
SAMMANFATTNING AV AKT- OCH JOURNALMATERIAL	36
MOBILA ENHETENS SAMARBETSPARTNERS	37
INTERVJUPERSONERNAS BESKRIVNINGAR AV KLIENTGRUPPEN	38
MOBILA ENHETENS FUNKTION FÖR KLIENTGRUPPEN	39
ATT SAMARBETA MED MOBILA ENHETEN	41
REFLEKTIONER KRING EN EVENTUELL NEDLÄGGNING AV MOBILA ENHETENS VERKSAMHET	42
REFLEKTIONER KRING EN EVENTUELL UTVECKLING AV MOBILA ENHETENS VERKSAMHET	44
SAMMANFATTNING AV INTERVJUMATERIAL	45
KAPITEL 5. ANALYS	47
DE CENTRALA UTVÄRDERINGSFRÅGORNA	47
DEN FÖRÄNDRADE BOENDESITUATIONEN	48
SOCIALTJÄNSTENS UTBUD AV BOSTÄDER	50
KLIENTER VARS BOENDESITUATION INTE HAR FÖRÄNDRATS ÖVER TIDEN	51

BEHOV AV FÖRÄNDRADE ARBETSSÄTT	53
OCH ANPASSAT STÖD.....	53
SLUTDISKUSSION.....	55
<i>Mobila enhetens Projektplan</i>	55
<i>Att arbeta uppsökande – ett arbete på stående fot</i>	56
<i>Framtida utmaningar</i>	58
REFERENSER.....	59
BILAGA 1: SAMMANFATTNING AV FRÅGOR FRÅN AKTGRANSKNINGSMALLEN.....	62
BILAGA 2: INTERVJUGUIDE.....	63

Förord

Denna text som handlar om uppsökande socialt arbete bland hemlösa i Malmö är till stora delar identisk med innehållet i den utvärderingsrapport som redovisades för Region Skåne i september 2008. Texten bygger på en utvärdering av Mobila enheten i Malmö. Att följa och utvärdera Mobila enhetens verksamhet har varit en mycket intressant och lärorik process, arbetet har också givit många tillfälle till spännande möten med människor som på olika sätt arbetar med frågor som rör hemlöshet och utanförskap. Utvärderingsarbetet har också givit mig möjlighet att få se många olika typer av boendelösningar som inte regleras av säkerhet och trygghet i form av första-handskontrakt på den traditionella bostadsmarknaden. Utan elektricitet, värme eller vatten, och utan möjlighet att låsa sin dörr, kan ett buskage med hjälp av filter, eller ett skjul uppbyggt av presenningar tjäna som boende för en del av de som står utanför bostadsmarknaden i Malmö. På ödetomter i utkanten av staden finns dessa tält- och buskageboenden, som kan sägas utgöra den yttersta konsekvensen av bostadsbrist och socialt utanförskap. Dessa boenden är väl dolda från omgivningen och utan insyn utifrån, men med en distinkt utsikt över Torson. I dessa miljöer arbetar Mobila enhetens fältarbetare och här har jag fått möjlighet till insyn i ett i högsta grad okonventionellt socialt arbete. Det är detta arbete denna rapport handlar om.

Ett stort tack vill jag rikta till Mobila enhetens fältarbetare. Tack för hjälp med praktiska frågor och för information och intressanta diskussioner under arbetets gång. Tack även till alla intervjupersoner som generöst bidragit med synpunkter och reflektioner, sammantaget har ni alla medverkat till det slutliga resultatet av denna utvärdering. Ett stort tack också till Verner Denvall, docent vid Socialhögskolan i Lund, för vetenskaplig handledning och för stöd och kritiska reflektioner under arbetsprocessen. Envist och engagerat visar du ständigt vägen för andra synsätt än det traditionella, en ovärderlig input i en utvärdering av ett socialt arbete av mer sällsynt slag.

Lund i november 2008

Ann Ottengrim

Sammanfattning

Mobila enhetens verksamhet startade i januari 2006 med syftet att finna och etablera kontakt med psykiskt sjuka hemlösa personer samt med syfte att länka dessa personer vidare till hjälpanse instanser utifrån deras behov. Enheten har sedan starten bemannats av två fältarbetare som under dagtid arbetat uppsökande i Malmö. Fältarbetarna har under åren även arbetat med att etablera nätverk av samarbetspartners där socialtjänst, psykiatrisk öppen- och slutenvård samt olika typer av boendeverksamheter utgör några av dessa. Under 2006 och 2007 kom enhetens fältarbetare i kontakt med 441 klienter¹ som på olika sätt hade en sårbar boende- och livssituation.

Inom ramen för denna utvärdering gjordes ett urval av klienter vars akter inom socialtjänsten samt patientjournaler inom sjukvården har granskats. Syftet med granskningen var att identifiera hur klienterna kom i kontakt med fältarbetarna och hur deras boendesituation såg ut vid denna tidpunkt samt att undersöka vilka insatser som erbjudits dem utifrån deras behov och situation. Resultatet av akt- och journalgranskningen visar att nästan halva klientgruppen kom i kontakt med Mobila enheten genom det öppna uppsökande arbetet, i drygt hälften av fallen kom uppdragen från socialtjänst, psykiatri samt från övriga samarbetspartners.

En majoritet av klienterna i urvalsgruppen hade vid tidpunkten för deras första kontakt med fältarbetarna en boendesituation där de sov ute, vistades på natthärbärke eller bodde i tält eller husvagn. Mellan tidpunkten för fältarbetarnas första kontakt med klientgruppen och tidpunkten för akt- och journalgranskning har förändringar gällande boendesituationen skett för det stora flertalet i urvalsgruppen, endast en fjärdedel av klientgruppen hade samma boendesituation vid de två tidpunkterna. De förändringar som har skett visar sammantaget att fler än tidigare nu bor på härbärke, institutionsboende samt i någon form av socialt kontrakt samt att färre än tidigare sover ute, bor på natthärbärke eller bor i tält eller husvagn. Endast ett fåtal klienter i urvalsgruppen hade vid tidpunkten för aktgranskning en boendesituation som faller utanför Socialstyrelsens definition av hemlöshet². De insatser som erbjudits klienterna har i huvudsak varit inriktade på vård, behandling och boende. För klienterna med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik har insatserna i huvudsak handlat om medicinering, avgiftning, kontakter med Beroendecentrum, Dubbeldiagnos- och Öppenvårdsmottagning samt samtalskontakt med socialrådgivare och kurator. Insatser såsom kontaktperson, Personligt ombud och ekonomiskt bistånd har också erbjudits.

Vid intervjuer med Mobila enhetens samarbetspartners visar resultatet sammantaget att de intervjuade upplever samarbetet med fältarbetarna som positivt och viktigt utifrån såväl det egna arbetet som klientgruppens behov. Vikten av en flexibel och länkande verksamhet betonas i förhållande till arbetet med klientgruppen, denna grupp som generellt beskrivs som svår att nå och med en stor misstro till myndigheter. De intervjuade uttrycker också att fler klienter har kopplats till de olika verksamheterna genom fältarbetarnas ökade tillgänglighet till klientgruppen. Länkning av klienter

¹ Mobila enhetens Verksamhetsrapport 2007.

² Socialstyrelsen (2006) *Hemlöshet i Sverige 2005 – omfattning och karaktär*.

mellan verksamheter underlättas också av fältarbetarnas formella och informella nätverk. Resultatet från intervjuerna visar även att fältarbetarna har goda relationer och åtnjuter stort förtroende från såväl klientgruppen som de samarbetande parterna. Enhetens sammansatta kompetens lyfts fram som en styrka i samarbetet. Entydigt uttrycker de intervjuade en stor skepticism mot en nedläggning av verksamheten.

Kapitel 1. Om Mobila enheten, studiens syfte och frågeställningar

Mobila enheten

Mobila enhetens verksamhet bedrivs i projektform och är en del av Miltonsatsningen. Initialt planerades projektperioden till att omfatta två år men då samtliga medel inte använts under projektperioden beslutades om en ettårig förlängning. Sedan starten har enheten bestått av två tjänster med uppsökande funktion, dessa tjänster har bemannats av en socionom och en sjuksköterska.

I Mobila enhetens Projektplan, som omfattar tre sidor, beskrivs i korta ordalag situationen för de hemlösa i Malmö och att ett aktivt uppsökande arbete riktat till denna målgrupp är av vikt i syfte att "... identifiera psykiskt sjuka hemlösa personer samt att tillse att dessa under systematiska former får den medicinska vård och det sociala stöd som deras tillstånd kräver"³. Projektets arbete utifrån planen är uppdelat i fem olika faser, där den första fasen handlar om uppsökande arbete som genomförs av ett mobilt team tillgängligt dygnet runt och bestående av sjuksköterskor, mental-skötare samt personal från socialtjänst. En av uppgifterna för teamet inom denna fas handlar om att långsiktigt utveckla kontakter med och skapa förtroende hos personer som är hemlösa och som förmodas lida av psykiskt sjukdom.

Den andra fasen i Projektplanen handlar om somatisk och psykiatrisk utredning som enligt planen kommer att genomföras efter det att klienten skrivits in på Akutpsykiatriska kliniken. Det ska även utredas om patienten har de förmåner som föreskrivs beträffande sjukpenning och sjukersättning. Den tredje fasen fokuserar på socialtjänsten, där denna instans "... ansvarar för att skapa lämpliga boendelösningar och för utformning av stödet till de boende"⁴. Socialtjänsten ska även under denna fas bedöma vilka långsiktiga åtgärder som erfordras för att tillförsäkra den hemlöse tillgång till ett ändamålsenligt långsiktigt boende. Den fjärde fasen i Projektplanen beskriver Röda korsets medverkan i utvecklandet av sociala nätverk med syftet att erbjuda vardagliga sociala aktiviteter för målgruppen.

Projektplanens femte och sista fas handlar om uppföljning av klienters medicinska och sociala behandlingsbehov, något som enligt planen ska ske kontinuerligt. Det beskrivs också att arbetets resultat ska dokumenteras av "... den psykiatriska forskningen vid Lunds Universitet"⁵.

De samarbetspartners som nämns i planen är Akutpsykiatriska kliniken vid UMAS, Individ- och Familjeomsorgen i Malmö, Polismyndigheten i Malmö, Forskningsgruppen för biologisk psykiatri vid Lunds universitet samt Röda korset.

³ Projektplan Mobila enheten, sid. 1.

⁴ Ibid: sid. 2.

⁵ Ibid: sid. 3.

I Mobila enhetens Verksamhetsrapport för 2006 fastställs det att verksamheten under det första året endast till viss del följt Projektplanen. Bland annat förs det resonemang om att enheten inte blivit den bemanningsmässigt stora verksamhet som initialt planerades. De vårdplatser som inledningsvis fanns på avdelningen 80 och som var avsedda för patienter som Mobila enheten kom i kontakt med, försvann också i samband med en omorganisering under 2006. Även den vetenskapliga dokumentation som nämns i Projektplanen beskrivs i Verksamhetsrapporten för 2006 i termer av att den är lagd åt sidan. Sammantaget beskrivs enhetens arbete i huvudsak bestå av uppsökande verksamhet samt arbete med att bygga upp ett nätverk av samarbetspartners.

Utvärderingens syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna utvärdering är att dokumentera Mobila enhetens verksamhet samt att klargöra huvudintressenternas syn på enhetens arbete. Detta har gjorts genom två delstudier där den första bestod av en kartläggning av ett urval av de patienter/klienter som enheten varit i kontakt med. Den andra delstudien fokuserade på samarbetet mellan enheten och dess samarbetspartners.

De huvudfrågor som utvärderingen syftar till att besvara är följande:

- Hur kom patienten/klienten i kontakt med Mobila enheten och hur såg patienten/klientens situation ut vid tidpunkten för kontakt?
- Vad har hänt sedan dess och hur ser patientens/klientens situation ut idag?
- Vilka myndigheter, organisationer och enskilda samarbetar den Mobila enheten med i sin verksamhet?
- Hur ser de olika samarbetspartnerna på Mobila enhetens verksamhet?

Begreppsanvändning

Den Mobila enheten består av en socionom och en sjuksköterska, dessa båda personer arbetar dagtid med uppsökande verksamhet i Malmö stad. I denna rapport benämns dessa båda personer *fältarbetare*, detta mot bakgrund av att förenkla läsbarheten.

Den målgrupp som Mobila enheten arbetar med benämns i Projektplanen⁶ och i Mobila enhetens Verksamhetsrapporter⁷ både som *klient* och *patient*. I syfte att enhetliggöra texten i denna rapport används genomgående begreppet *klient*, detta gäller även i sammanhang som omfattar den psykiatriska vården där den gängse benämningen mer brukligt är patient.

⁶ Projektplan Mobila enheten.

⁷ Mobila enhetens Verksamhetsrapport 2006 och 2007.

Kapitel 2. Metod

Utvärderingsmodell

Den modell som har använts inom ramen för denna utvärdering är en så kallad *intressentmodell*. De båda utvärderingsforskarna Hanne Krogstrup⁸ och Ove Karlsson⁹ har bland flertalet andra forskare bidragit till kunskap och material om denna modell. Intressentutvärderingen är idag fullt erkänd bland såväl amerikanska utvärderingsforskare som praktiker och forskare i Norden, och intressentinflytande är idag en aktuell fråga i utvärderingsdebatten. Modellen har sitt ursprung i en målsättningsteori för verksamheter där tankegången är att målsättningar uppkommer när intressenternas olika krav och önskemål diskuteras och stäms av. Detta moment är typiskt för modellen och benämns *pre-evaluering*¹⁰.

Inom intressentmodellen ses inte utvärdering som en teknik, utan är snarare en fråga om att välja strategier för att svara på en viss grad av måluppfyllelse¹¹. Strategin i denna utvärdering handlar i huvudsak om att samla in information, erfarenheter och kunskaper från skilda intressentgrupper i syfte att skildra Mobila enhetens verksamhet, och detta görs i en kontext där de olika intressentgrupperna kännetecknas av varierade perspektiv och synsätt.

Bakgrunden till intressentmodellen är en strävan att låta olika intressenter, till exempel personal från socialtjänst och från psykiatri, Personliga Ombud och personal från boendeverksamheter, som är direkt eller indirekt berörda, komma in som aktiva parter i utvärderingen. Alla är lika betydelsefulla och förenade av ett gemensamt intresse. Frågan om makt och inflytande som problem finns inte med i bilden. Genom att skapa tillfälle för människor att i grupp reflektera över en särskild fråga kan modellen ge såväl insikt som kunskapsfördjupning då intressentmodellen välkomnar flera olika perspektiv.

Det som klargörs med intressentmodellen är att utvärdering berör många olika intressegrupper med ibland motstridiga uppfattningar. Utvärderingen kan inte ses som någon isolerad ö, där olikheter mellan grupper i fråga om makt och möjligheter neutraliseras genom en utvärderare som gör objektiva mätningar av mål, som alla förutsätts vara överens om. När olika tolkningar erkänns som möjliga blir det viktigt för olika intressentgrupper att kunna påverka och göra sin tolkning gällande. Därmed bygger intressentmodellen på en demokratisk grund där de olika aktörerna får möjlighet att lyfta fram synpunkter, kritik, behov och önskemål.

Intressentmodellen kan även kallas för responsiv utvärdering där kriterierna för utvärderingen skapas i en förhandling mellan intressenterna. Modellen är omfattande och tidskrävande och föregås av en pre-evaluering i form av att uppdragsgivaren

⁸ Krogstrup, H (2007) *Evalueringsmodeller*.

⁹ Karlsson, O (1995) *Att utvärdera mot vad – om kriterieproblemet vid intressentutvärdering*.

¹⁰ Krogstrup, H (2007) *Evalueringsmodeller*.

¹¹ Karlsson, O (1995) *Att utvärdera mot vad – om kriterieproblemet vid intressentutvärdering*.

tillsammans med utvärderaren identifierar de respektive intressenterna samt i samspråk resonerar kring de olika frågor som är centrala för utvärderingen. Denna modell innebär till sin form ett brett intervjuunderlag vilket i sig kan bidra till att skapa processer och dialog bland de olika intressentgrupper som omfattas av utvärderingen. Det bör dock hållas i minnet att en modell endast ger perspektiv och partiella svar, ingen modell är heltäckande till sin form eller har kapacitet att ge svar på alla frågor¹². Mot bakgrund av detta har därför såväl akt- och journalgranskning som intervjuer använts som metoder vid insamling av empiri, med syftet att försöka kartlägga en helhetsbild utifrån flera olika aktörer och aspekter relaterade till de centrala frågorna.

Intressentgrupper

Inom ramen för denna utvärdering har fem olika intressentgrupper identifierats. Grupperna består av representanter från *socialtjänst* och *sjukvård*, representanter från *daglig verksamhet riktad till målgruppen hemlösa*, personal från *boendeverksamheter* samt en grupp som jag valt att benämna för *övrigt* där bland andra personal från Gatu- och Fastighetskontoret samt uppsökare med erfarenhet av uppsökande verksamhet i Malmö och Köpenhamn ingår.

Sammantaget ger detta vid handen fem olika intressentgrupper som var och en har en rad perspektiv att tillföra utvärderingen. Nedan står mer om urvalsprocessen och om vilka urval som gjorts vid akt- och journalgranskning och vid intervju.

Värderingskriterier

Denna utvärdering bygger på en *deskriptiv* ansats i det avseende att andras värden används som kriterier och standarder¹³. Dessa värden kommer att representera den måttstock som utvärderingens slutliga bedömningar viktas mot. För denna utvärdering används *Mobila enhetens Projektplan* som bedömningsgrund.

Metoder för insamling av empiri

Akt- och journalgranskning

Att granska akter och journaler inom socialtjänst och psykiatri kräver ett strukturerat upplägg¹⁴. Därför arbetades det fram en aktgranskningsmall med syftet att hämta in information som möjliggjorde en viss grad av standardisering¹⁵ (se bilaga 1 för en sammanfattning av de frågor som förekom i mallen). Vid akt- och journalgranskning

¹² Vedung, E (1998) *Utvärdering i politik och förvaltning*.

¹³ Ibid.

¹⁴ Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*.

¹⁵ May, T (1997) *Samhällsvetenskaplig forskning*.

inom socialtjänst och psykiatri är det viktigt att notera att dokumenten är konfidentiella källor med institutionell prägel¹⁶. Detta gör att informationen är präglad av avstånd och styrd av formella regler. Informationen har också en abstrakt prägel samt en tydlig saklig avgränsning och ett formellt språkbruk.

Det huvudsakliga syftet med att granska akter och journaler inom ramen för denna utvärdering handlar om att arbeta fram information som kan svara på frågor om hur klientens situation såg ut vid tiden för dennes första kontakt med Mobila enheten samt vad som har hänt sedan dess och hur klientens situation ser ut idag.

En förteckning över 92 klienter fördelade på åtta stadsdelar i Malmö, utgjorde underlag för den grupp vars akter och journaler granskades inom socialtjänst och psykiatrisk vård. I denna grupp fanns ett bortfall på sex personer mot bakgrund av att det inte gick att fastställa deras personnummer. Inom den psykiatriska vården fanns det patientjournaler för totalt 52 personer ur målgruppen. Orsakerna till varför det inte gick att finna patientjournaler för samtliga i urvalsgruppen kan bland annat härledas till att klienten inte varit aktuell inom sjukvården under den period som dokumentgranskningens fokus var avgränsad till, eller att klienten helt enkelt inte varit i kontakt med psykiatri och att det därför inte fanns någon patientjournal. Arbetet med granskning av socialtjänstens akter pågick under perioden 28 april-30 maj 2008, och för sjukvårdens patientjournaler pågick granskningen under perioden 10 juni-30 juni 2008.

Intervjuer

De genomförda intervjuerna omfattade totalt 31 intervjupersoner, av 79 inbjudna. Intervjuerna genomfördes enskilt, i par eller i grupper om tre till sju personer och de genomfördes under perioden 2 juni-2 juli 2008. Intervjuerna har i huvudsak skett i Kirsebergs stadsdelsförvaltnings lokaler. En intervju genomfördes på Specialinstitutionen i Köpenhamn och en vid Comintegras huvudkontor i Malmö. Intervjupersonerna kontaktades via mail eller telefon utifrån en förteckning över kontaktuppgifter som lämnats av Mobila enhetens fältarbetare.

Tabell 1. Fördelning av respons på inbjudan till intervju

Antal inbjudna personer	Antal medverkande	Antal som ej kunnat nås	Antal som meddelat förhinder	Antal som ej svarade på inbjudan
79	31	3	33	12

En påminnelse skickades ut till de intervjupersoner som inte svarat efter svarsdatum. Som kan ses i tabell 1 valde dock tolv personer att inte svara trots påminnelse.

¹⁶ Holme, I & Kron-Solvang, B (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder.*

Om akt- och journalgranskningen

I inledningen av arbetet med utvärderingen lämnade fältarbetarna en förteckning över ett urval av klienter som ingick i enhetens målgrupp. Förteckningen utgjorde underlag för akt- och journalgranskning inom socialtjänst och psykiatri. Vid diskussioner som fördes vid tidpunkten beslutades att en klientgrupp på ungefär 100 personer var önskvärd. Under 2006 och 2007 hade Mobila enheten kontakt med 441 klienter¹⁷ och ur denna grupp gjordes urvalet. Urvalet baserades på resonemang om att fältarbetarna skulle ha haft någon form av uppdrag som antingen kommit från eller riktat sig till någon av de samverkande myndigheterna. Urvalet mynnade ut i totalt 92 personer som Mobila enheten aktivt arbetat med.

Om intervjuerna

Mobila enheten har många samarbetspartners och vid det urval av intervjupersoner som gjordes av fältarbetarna var målsättningen att inkludera så många samarbetspartners som möjligt. Representanter från socialtjänsten i åtta stadsdelar samt från psykiatrin, såväl öppen som sluten vård, ingick i urvalet av inbjudna intervjupersoner. Därutöver fanns i urvalet representanter från åtta olika boendeverksamheter i Malmö samt representanter för caféer, träffpunkter och kyrkor där fältarbetarna och deras klienter vistas. Även verksamheter vars huvuduppgift inte är att arbeta med klientgruppen men som ändå på olika sätt kommer i kontakt med klientgruppen i sitt dagliga arbete och som därigenom har ett samarbete med Mobila enheten, ingick i urvalet. Exempel som här kan nämnas är Gatukontoret, Fastighetskontoret samt Fordonsflyttarna. Representanter för uppsökande verksamhet i Malmö och Köpenhamn inkluderades även i urvalet.

Fältarbetarnas urval av informanter baserades på att de som bjudits in till intervju skulle vara personer som i olika grad har samarbetat med eller på annat sätt har god kännedom om Mobila enhetens verksamhet. Syftet här handlade om att det skulle vara meningsfullt för intervjupersonerna att delta i en intervju och reflektera över de frågor som uppkom under intervjun.

Etiska överväganden

I allt utvärderingsarbete följer att noga reflektera över etiska frågor. Alla faser i utvärderingsarbetet kräver att etiska reflektioner och överväganden görs. Det grundläggande individskyddskravet, det vill säga de fyra huvudkraven på forskning som kallas för *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* samt *nyttjandekravet* har sammantaget utgjort underlag för etisk analys inom denna utvärdering¹⁸. I praktiken har detta inneburit att samtliga intervjupersoner har informerats om att deras

¹⁷ Mobila enhetens Verksamhetsrapport 2006 och 2007.

¹⁸ Vetenskapsrådet (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

deltagande är frivilligt samt att allt inspelat och redovisat intervjumaterial har avidentifierats. Inför varje intervju har jag redovisat syftet med intervjun samt utvärderingens övergripande syfte. Allt material som jag fått tillgång till i form av noteringar från akt- och journalgranskning samt intervjumaterial behandlas och bevaras utifrån etiska normer som garanterar att all information hanteras på ett strikt professionellt sätt¹⁹. Alla uppgifter om identifierbara personer har antecknats, lagrats och avrapporterats på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående.

Bearbetning av material

Vid bearbetning av akt- och journalanteckningar har jag sammanställt materialet från aktgranskningsmallarna i exeldokument. Materialet har i huvudsak en kvalitativ prägel och en sammanfattande redogörelse för innehållet i akt- och journalanteckningarna finns nedan på sidan 21.

Vid bearbetning av intervjumaterial har jag valt att skriva ut intervjuerna i sin helhet. Jag har renskrivit samtliga intervjuer och gjort en varsam redigering och omformulering av det talspråk som förekommit. Efter transkribering har jag läst igenom materialet ett flertal gånger för att kunna urskilja genomgående mönster samt en framträdande essens. Denna essens ligger till grund för resultatsammanställningen som redovisas på sidan 37.

Resultatets tillförlitlighet

En av utmaningarna i arbetet med denna utvärdering har bestått i att samla in material som kan ge svar på de huvudfrågor som ligger till grund för utvärderingen. En hög validitet handlar om att de data och de metoder som använts inom ramen för utvärderingen har giltighet och relevans för uppdraget och för de centrala frågeställningarna²⁰.

Insamling av empiri vid utvärderingsarbete kan göras via olika metoder, kvantitativa såväl som kvalitativa, med det gemensamma förtecknet att samtliga metoder har såväl styrkor som svagheter. De metoder som har använts för denna utvärdering är *akt- och journalgranskning* samt *intervjuer*. När det gäller granskning av akter är detta en relevant metod då syftet är att försöka skapa sig en bild av vilka insatser som erbjudits en klient. Svagheten i arbetet med denna metod är dock i flera avseende en varierande relevans gällande innehållet i akterna samt det sätt på vilket noteringar görs. Den stora förtjänsten av att använda sig av aktgranskning som metod handlar dock om att det möjliggör för insamling av en stor mängd information under en relativt kort tidsperiod.

Det finns ett flertal forskare som ägnat sig åt studier av akter inom socialtjänsten i Sverige, och några av dessa forskare menar att dokumentationen inom socialtjänsten varierar stort, dels mellan olika enheter inom en och samma förvaltning, men även

¹⁹ Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*.

²⁰ Ibid.

mellan olika kommuner²¹. Det råder med andra ord en stor brist på enhetlig och systematisk dokumentation inom socialtjänsten, och detta har i det praktiska arbetet med granskning av akter inneburit dels att mängden skriftligt material har varierat mellan de olika stadsdelarna och mellan olika tjänstemäns dokumentation inom en och samma stadsdel, vilket inte har haft att göra med hur länge klienten varit aktuell eller vilka insatser som erbjudits klienten. Kvaliteten på dokumentationen, befintlighet av klientens problembeskrivningar samt dokumentationsstilen, det vill säga sättet att uttrycka sig på, varierar också mellan olika stadsdelar och mellan olika tjänstemän. Som ett exempel på en något annorlunda dokumentationsstil kan nämnas att det är brukligt för några tjänstemän inom en stadsdel att skriva aktnoteringar, allt från korta stödord till flertalet meningar i textmassor, i utrymmet avsett för rubrikad i dokumentationsprogrammet.

Att genomföra intervju i grupp har också både för- och nackdelar. Tidsaspekten är en av fördelarna då det är möjligt att under en relativt kort tid samla flertalet intervjupersoner från de olika intressentgrupperna. En annan fördel är att det i en grupp kan uppstå fruktbara diskussioner som på olika sätt kan tillföra nya perspektiv för gruppmedlemmarna, på så sätt kan en gruppintervju ha en kunskaps- och insiktshöjande inverkan²². Ytterligare en fördel med intervjun som metod är att det skapas möjligheter att kontrollera och fördjupa förståelsen för och tolkningen av intervjupersonernas svar och resonemang i det direkta mötet mellan intervjuaren och de intervjuade²³.

En av nackdelarna i samband med intervju handlar om att intervjuaren, intervjupersonerna samt det sammanhang som råder under intervjun kan få till följd att det är svårt att uppnå objektivitet samt att det vid en upprepning av studien är svårt att generera samma resultat. Detta är å andra sidan en inte helt ovanlig utgångspunkt i kvalitativa studier, men där ett sätt att öka reliabiliteten kan vara att samma moderator används vid samtliga intervjuer²⁴, detta har också varit fallet för denna utvärdering. Samtidigt talar det faktum att en extern utvärderare anlitas, att en snedvridning av resultaten inte ligger i utvärderarens intresse.

²¹ Ahlgren, T (2007) *Ungdomsbehandling. Hemmaplanslösning som idé och praktik.*; Billquist, L & Johnsson, L (2007) *Sociala akter som empiri. Om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetarens dokumentation i forskningssyfte.*; Blom, B & Morén, S (2007) *Insatser och resultat i socialt arbete.*; Ponnert, L (2007) *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv.*

²² Wibeck, V (2000) *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod.*

²³ Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.*

²⁴ Wibeck, V (2000) *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod.*

Kapitel 3. Uppsökande arbete

I detta avsnitt finns en sammanställning över några olika nedslag i texter som behandlar uppsökande arbete i Skandinavien. I huvudsak har material hämtats från antologin *Ute inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*, där olika forskare redogör för sin syn på uppsökande arbete med ungdomar. Även då författarnas resonemang tar sin utgångspunkt i arbetet med ungdomar är en del av materialet applicerbart på uppsökande arbete i allmänhet. Nedan finns också ett par exempel på erfarenheter gjorda från olika uppsökande insatser. Exemplet är bland annat hämtade från Uppsökarenheten för vuxna, Socialtjänstförvaltningen i Stockholms stad. Valet av källor baseras på sökningar, på bland annat Lovisa, UB:s tidskriftdatabas och Libris, efter titlar som är relevanta för utvärderingen och som omfattar uppsökande arbete.

Kontaktskapande arbete, tillit och relationer

Forskaren Börge Erdal²⁵ menar att det finns några olika traditioner inom det uppsökande arbetet där en tradition handlar om att arbetet bygger på att söka upp människor som antas tillhöra en riskgrupp, och sätta dem i förbindelse med samhällets hjälpapparat. Det handlar om människor som av olika anledningar inte själva söker sig till de hjälpsystem som erbjuds samhällsmedborgarna. Därmed blir det uppsökande arbetet ett verktyg att sänka trösklarna för människor i riskgrupper att få hjälp. I England kallas detta arbete för outreach work och huvudfokus i arbetet handlar om att knyta och etablera kontakter med människor för att därefter länka de vidare till adekvata insatser.

Det offentliga livets sociala problem är själva utgångspunkten för uppsökande arbete, menar forskaren Björn Andersson²⁶ och det handlar om ett socialt samspel som kan te sig ytterst märkligt för en utomstående. Han menar vidare att uppsökare ofta får frågan om vad de egentligen arbetar med och vad de gör ute på gator och torg. Men det finns strukturer som arbetet utgår från och det finns sociala koder som reglerar samspelet i offentligheten. Dessa koder anger hur kontakter inleds och utvecklas, något som kan se väldigt olika ut beroende på en rad omständigheter i den aktuella situationen. *Respekt* och *förtroende* är viktiga delar i arbetet med att skapa och etablera relationer där båda parter måste uppleva att det finns en meningsfullhet i kontakten. Det uppsökande arbetet ställer även krav på självstrukturering, att den enskilda uppsökaren utvecklar en förmåga att arbeta metodiskt. Uppsökare ställs också i val- och tolkningssituationer som kräver snabba lösningar. Det offentliga livet är omedelbart och händelser sker här och nu. Det uppsökande arbetet ställer även krav på kommunikationsförmåga när det handlar om att skapa kontakter och utveckla

²⁵ Erdal, B (2006) ”Oppsøkende sosialt arbeid før og nå.”.

²⁶ Andersson, B (2006) ”Ungdomar och offentligt liv.”.

relationer, uppsökaren måste här ha förmågan att kunna pendla mellan olika typer av konversationer beroende på hur ytlig eller djup relationen är.

Det finns ett särskilt värde i att arbeta uppsökande i det avseende att uppsökarna finns i målgruppens *egna miljöer*, något som ger särskilt goda kontaktmöjligheter, menar forskaren Gus Strömfors²⁷. Det uppsökande arbetet ska inte vara belastat med hämmande administrativa rutiner eller kontrollfunktioner, utan uppsökarna ska på ett flexibelt sätt kunna välja olika vägar att närma sig människor som tillhör målgruppen. Med sin närhet till målgruppen kan utekontakterna fungera som observationsposter för utveckling och därmed bidra till att stöd- och hjälpinsatser svarar mot de behov som finns. En grundläggande förståelse för denna funktion i det uppsökande arbetet finns delvis idag menar Strömfors. Förståelsen finns i huvudsak internt och hos de som arbetar inom fältet, men det externa stödet bland politiker och administrativa myndigheter är inte lika starkt idag som tidigare.

Strömfors menar också att det uppsökande arbetet både är ett mål och en metod såtillvida att uppsökarna ska nå en målgrupp som befinner sig i eller är på väg in i en riskzon och som inte har kontakt med den etablerade hjälpapparaten eller som har en konfliktfylld relation till myndigheter och som därmed håller sig undan. För att kunna nå målgruppen måste uppsökarna under en initial period arbeta med att etablera *tillit* och *förtroende*. Detta kräver förutsägbarhet och regelbundenhet då målgruppen måste kunna känna igen uppsökarna, men det kräver också en viss *frekvens* och *varaktighet*. I det avseende är det uppsökande arbetet både en metod och ett mål.

Förutsättningarna för att skapa goda relationer med målgruppen är dock inte alltid gynnsamma då det finns en utbredd misstro mot myndigheter och dess företrädare. Erdal²⁸ menar dock att den viktigaste framgångsfaktorn i arbetet handlar om *relationen* mellan uppsökaren och brukaren, att vinna tillit och att kunna behålla den. Går tilliten förlorad är grunden för förändring borta. Att skapa tillit mellan uppsökare och hemlösa är en process som tar lång tid, allt från några månader upp till ett par års tid²⁹.

Förmedlingsrollen är också central i det uppsökande arbetet där länkingsarbetet kräver att uppsökarna har en god kunskap om vilka insatser som står till buds inom hjälpsystemet och hur man bäst kan dra nytta av dessa. Vidare krävs goda relationer mellan uppsökarna och samarbetspartners då allt arbete som utförs på olika sätt har förbindelse till andra parter och aktörer, och detta berör sammantaget många verksamheter och professioner³⁰.

²⁷ Strömfors, G (2006) ”Rammer for oppsøkende sosialt arbeid.”.

²⁸ Erdal, B (2006) ”Rammer for oppsøkende sosialt arbeid.”.

²⁹ Rowe, M (1999) *Crossing the border*.

³⁰ Klyve, A (2006) ”Marginalisering og forebygging.”.

Dokumentation för förändring

Uppsökare samlar på sig kunskaper och erfarenheter om brister och svagheter i hjälpsystemet, brister som i sig kan skapa frustration för uppsökarna. Detta är en utmaning och det ställer krav på uppsökare att kunna förhålla sig konstruktivt till dessa brister och inte gå i konflikt med till exempel myndigheter, avdelningar eller tjänstemän som av olika anledningar inte tillkännager dessa brister. Det mest konstruktiva uppsökare kan göra i dessa fall är att påpeka att dessa brister finns, något som kan göras genom en regelbunden dokumentation. På det sätt kan uppsökare tillföra information som kan vara av vikt vid olika beslutsprocesser. Det är dock lika viktigt att samla erfarenheter och dokumentera det som faktiskt fungerar vid samarbete och vid olika insatser, menar Erdal³¹. Även Personliga ombud har som arbetsuppgift att påpeka systemfel och att synliggöra dessa i samarbetet mellan de myndigheter och organisationer som ger insatser till ombudens klienter³². Det har dock visat sig att det är problematiskt att som enskilt ombud driva systemfel till förändring, ombudens rekommendationer får inte tillräckligt stor genomslagskraft. Ombud i några län i landet har därför valt att gå samman i syfte att lyfta fram och förändra strukturer utifrån de systemfel som identifierats³³.

Personliga ombud arbetar också med dokumentation i form av kartläggning, mål och handlingsplaner, vilka är viktiga för arbetets systematik samtidigt som all dokumentation betraktas som klientens egendom. Ombuden för inga journaler eller register och all underhandsdokumentation ska förstöras i samband med att PO-kontakten upphör, om inget annat avtalas mellan klienten och det personliga ombudet³⁴.

Små enheter och behovet av handledning

I det uppsökande arbetet kan det vara en utmaning att behålla duktiga medarbetare, detta mot bakgrund av att arbetet kan upplevas som både fysiskt och psykiskt krävande. Samtidigt finns det ett behov av *kontinuitet* på samma sätt som i allt annat psykosocialt arbete där relationer är viktigt. Enheter med endast en eller två anställda är särskilt sårbara, menar Erdal³⁵. Kvalitet, långsiktighet och kontinuitet säkras genom en tillräcklig bemanning som tillvaratas yrkesmässigt genom upplärning, kompetenshöjning, deltagande i större nätverk för professionen samt erkännande av yrkesmässig kompetens. Små uppsökande enheter lever ständigt under hot om nedläggning och de får ofta använda mycket tid på att argumentera för att säkra sin existens³⁶.

³¹ Erdal, B (2006) ”Rollen som oppsøkende sosialarbeider.”

³² Socialstyrelsen (2005) *Personligt ombud – välfärdsentreprenörer utan gränser*.

³³ Socialstyrelsen (2005) *Personligt ombud – på klientens uppdrag. Förhandlare och gränsöverskridare*.

³⁴ Socialstyrelsen (2005) *Personligt ombud – en trumf i bakfickan? En studie av personligt ombud ur ett klientperspektiv*.

³⁵ Erdal, B (2006) ”Rammer for oppsøkende sosialt arbeid.”

³⁶ Erdal, B (2006) ”Oppsøkende sosialt arbeid før og nå.”

Behovet av reflektion och bearbetning behöver kunna tillgodoses utanför det omedelbara uppsökande arbetet, något som ställer krav på arbetsorganisationen vad gäller arbetsledning och handledning. Andersson³⁷ menar att det måste finnas möjlighet för uppsökare att regelbundet få berätta om personliga upplevelser och diskutera om hur utvecklingen av olika arbetsuppgifter ser ut. Uppsökare blir involverade i många olika händelseförlopp och det finns behov av att sortera och reda ut tankar och känslor. Stöd för reflektion och tolkning i syfte att kunna skapa distans till olika upplevelser är nödvändigt för att också kunna skapa struktur i arbetet.

I Köpenhamn bedriver Sundhetsteamet uppsökande arbete. Verksamheten är en del av kommunens hemlöshetsarbete. Det är en hälsovårdande insats som riktar sig till medborgare som önskar hjälp men som inte förmår att själv söka hjälpen. Teamet bemannas endast av vårdpersonal, fyra sjuksköterskor och en läkare, de har ingen klinik utan bedriver uppsökande arbete och cyklar runt till de platser där de vet att hemlösa befinner sig³⁸. I deras årsrapport för 2007³⁹ beskrivs behovet av en lösningsorienterad handledning till uppsökarna, och den grupphandledning som ges till personalen bygger på metoden *Appreciative Inquiry*. Metoden fokuserar på framgångshistorier som utvecklingsresurs⁴⁰.

Praktiska erfarenheter från uppsökande arbete

Några fältarbetare från Uppsökarenheten för vuxna i Stockholm hade i uppdrag under 2001 att kartlägga vilka av socialtjänstens klienter som vistades i området kring Hornstull, samt att inventera deras hjälpbehov och länka dem vidare till samhällets hjälpinstanser. Erfarenheterna från detta uppdrag beskrivs i rapporten *Hornstull – uppsökande arbete på flera nivåer*⁴¹. Erfarenheterna vittnar om en svårighet att närma sig målgruppen samt svårigheter att etablera relationer med klienterna. De insatser som uppsökarna erbjöd klienterna handlade i huvudsak om att återaktualisera och nyaktualisera klienter hos socialtjänsten, förhindra vräkningar samt att skjutsa klienterna till sjukhus och härbärgen. Behoven hos klienterna handlade i första hand om att få hjälp med kontakter med olika myndigheter. Uppsökarnas erfarenheter visar att detta arbete har underlättats genom att socialsekreterare från flera olika stadsdelar följt med uppsökarna ut och givits möjlighet att få träffa klienterna i deras egen miljö.

Även uppsökare på Centralstationen i Stockholm vittnar om att uppsökande arbete med målgruppen hemlösa är en lång process som i mångt och mycket handlar om kontinuitet vad gäller personal och tid. De erfarenheter som uppsökarna på Centralstationen har gjort beskrivs i rapporten *Uppsökande arbete på Centralstationen*⁴² och handlar bland annat om att det saknas adekvata insatser för

³⁷ Andersson, B (2006) "Ungdomar och offentligt liv."

³⁸ Läs mer om SundhetsTeamet på: www.hjemlosesundhed.dk.

³⁹ SundhetsTeamets årsrapport 2007.

⁴⁰ Mer om metoden finns att läsa här: www.lederweb.dk/wm139681

⁴¹ Jonsson, A & Wängmar, A (2004) *Hornstull – uppsökande arbete på flera nivåer*.

⁴² Korpskog, M & Ohman, P (2004) *Uppsökande arbete på Centralstationen*.

denna målgrupp, som sover ute och som av olika anledningar inte bor på härbärke och som inte har någon kontakt med samhällets hjälpapparat. I rapporten beskrivs även uppsökarnas metodik i arbetet med denna målgrupp, och arbetsprocessen benämns i de fyra stegen ”kontakt, utredning, upprätthållande och genomförandefas”⁴³.

I rapporten *Uppsökande arbete med hemlösa husvagnsboende i Skrubba 2005*⁴⁴ beskrivs arbetet med att finna permanenta lösningar till hemlösa boende i husvagnar och tält. Genom uppsökarens närhet vid husvagns- och tältlägret i Skrubba bedrevs under 2005 ett förtroendeskapande och motiverande arbete tillsammans med de boende i syfte att finna mer långsiktiga boendelösningar. De resultat som redovisas i rapporten visar att samtliga boende i Skrubba gått vidare till andra tryggare och socialt mer acceptabla boenden eller behandlingsinsatser. Möjligheten för uppsökarna att arbeta och vistas på plats i Skrubba och att tillsammans med de boende finna hållbara boendelösningar anges som en framgångsfaktor i arbetet, där närhet, kontinuitet och förtroende är nyckelord i sammanhanget. I rapporten betonas ett kreativt socialt arbete samt utveckling av nya arbetsformer, som viktiga strategier i arbetet med denna målgrupp.

I Eskilstunas kommun bedrevs under 2005-2007 ett mobiliseringsprojekt med syftet att intensifiera den uppsökande verksamheten genom samordnat nätverksarbete. Målet var att i tid kunna fånga upp medborgare som hade behov av stödinsatser samt att påverka attityder och motverka stigmatisering på grund av psykisk ohälsa⁴⁵. Några av de erfarenheter som gjorts i projektet och som beskrivs i rapporten handlar om att uppsökande team med olika yrkeskompetenser framhålls som en framgångsfaktor både vad gäller uppsökarnas kunskaper och nätverk. Med bredare kompetens ges ökade möjligheter att möta olika typer av behov. Att mobilisera det offentliga samhället visade sig också vara svårare än att mobilisera det civila samhället. Utredarna pekar även på ett behov av information i samhället om psykisk ohälsa och funktionshinder. Den samlade bedömning som redogörs i rapporten är att mobilisering som modell för uppsökande arbete innehåller möjligheter till påverkan av attityder och till att nå människor med psykisk ohälsa genom ett brett samhällsengagemang.

⁴³ Ibid: sid 14

⁴⁴ Boström, L (2005) *Uppsökande arbete med hemlösa husvagnsboende i Skrubba 2005*.

⁴⁵ Nordborg, E & Bergström, H (2007) *Mobiliseringsprojektet. Mobilisering av det civila och offentliga samhället – en modell för uppsökande verksamhet för att nå människor med psykisk ohälsa*.

Kapitel 4. Resultat

I detta kapitel redovisas resultatet inhämtat från såväl akter och journaler som från intervjuer. I det första avsnittet sammanställs noteringar från granskning av socialtjänstens akter och sjukvårdens patientjournaler. I det andra avsnittet redovisas resultatet från fokusgruppintervjuer. De citat som förekommer i det första avsnittet är hämtade från socialtjänstens akter samt från patientjournaler.

Målgruppen för akt- och journalgranskning

Den ursprungliga förteckningen över den målgrupp vars akter och journaler som skulle granskas, bestod av 92 klienter. Ur denna grupp fanns ett bortfall på sex klienter. Den slutliga urvalsgruppen från vilken alla beräkningar i detta avsnitt är gjorda, består således av 86 klienter varav 23 är kvinnor. I procenttal utgör kvinnorna i denna utvärdering 26 procent, vilket kan jämföras med andelen kvinnor som Mobila enheten kommit i kontakt med under 2006 och 2007, vilken uppgår till 18 procent⁴⁶. Andelen kvinnor av gruppen hemlösa i Sverige, enligt Socialstyrelsens nationella rapport för 2006, uppgår till 26 procent⁴⁷.

Tabell 2. Åldersfördelning inom målgruppen för utvärderingen

Åldersfördelning	Kvinna	Man
Medelålder	41 år	47 år
Lägsta ålder	23 år	26 år
Högsta ålder	67 år	77 år

Som kan ses i tabell 2 är medelåldern för kvinnor inom målgruppen för denna utvärdering 41 år och för män 47 år. I Malmö är medelåldern för gruppen hemlösa 41 år och i övriga landet är medelåldern för gruppen hemlösa 40 år⁴⁸. Inom ramen för denna utvärdering är den yngsta klienten 23 år gammal och den äldsta är 77 år gammal.

Tabell 3. Uppdragsgivare till Mobila enheten

Det sätt på vilket Mobila enheten kommit i kontakt med klienter	Andel inom målgruppen för utvärdering
Genom öppet uppsök	44 %
Uppdrag från socialtjänst	19 %
Uppdrag från psykiatri	17 %
Uppdrag från övriga samarbetspartners	20 %

⁴⁶ Mobila enhetens Verksamhetsrapport 2006 och 2007

⁴⁷ Socialstyrelsen (2006) *Social rapport*.

⁴⁸ Ibid.

Under 2006 kom Mobila enheten i kontakt med 235 klienter som på olika sätt hade en sårbar boende- eller levnadssituation. Under 2007 uppgick antalet klienter som enheten var i kontakt med till 206 (utöver de 235 som enheten kom i kontakt med under 2006)⁴⁹. Som tabell 3 visar har Mobila enheten knutit kontakt med målgruppen inom ramen för utvärderingen, i nästan hälften av fallen genom det öppna uppsökande arbetet. Detta arbete bedrivs i miljöer där fältarbetarna har kunskaper om att hemlösa vistas. Som exempel kan här nämnas Stadsmissionens dagverksamhet, Centralstationen, tält- och husvagnsplatser, träffpunkter såsom caféer och kyrkor samt parker och gator och torg runt om i Malmö stad.

De uppdrag som kommer från socialtjänst och psykiatri handlar oftast om att fältarbetarna ombeds att försöka finna eller länka enskilda klienter, eller att vara en del av planeringen kring en klient och att finnas med vid olika typer av planeringsmöten⁵⁰. De övriga samarbetspartners som kontaktat fältarbetarna för uppdrag kring klienter inom målgruppen är representanter för olika boende- och dagverksamheter, Uppsökande teamet, personal på träffpunkter och caféer samt bekanta eller anhöriga till en klient.

Tabell 4. Årtal för Mobila enhetens första kontakt med klienter inom målgruppen för utvärdering

Årtal	Andel
2006	58 %
2007	36 %
2008	6 %

I tabell 4 kan man se att en huvuddel av de klienter som ingår i utvärderingens målgrupp kom i kontakt med fältarbetarna under 2006, drygt en tredjedel av klienterna kom i kontakt med fältarbetarna under 2007. Den siffra som redovisas för 2008 baseras på fältarbetarnas kontakter under januari månad. I den kommande resultatredovisningen samt i analysavsnittet redogörs det ej för konsekvenserna av tidsvariansen. Uppdragets natur har inte givit möjlighet till vidare analyser av tidsaspektens implikationer för resultatet.

Tabell 5. Psykisk sjukdom, missbruk och dubbeldiagnos

Problematik	Andel inom målgruppen för utvärdering	Andel av samtliga klienter enheten varit i kontakt med under 2006 och 2007
Psykisk sjukdom	55 %	25 %
Missbruksproblem	63 %	49 %
Dubbeldiagnos	42 %	10 %
Saknar psykiatrisk diagnos	45 %	75 %

Som kan utläsas av tabell 5 är andelen klienter med psykisk sjukdom, missbruksproblem samt dubbeldiagnos avsevärt lägre för den grupp av samtliga klienter som

⁴⁹ Mobila enhetens Verksamhetsrapport 2007

⁵⁰ Mobila enhetens Verksamhetsrapport 2007

Mobila enheten varit i kontakt med under 2006 och 2007, i jämförelse med målgruppen för utvärdering. En förklaring till detta kan härledas till att siffrorna för samtliga klienter, som är hämtade från Mobila enhetens Verksamhetsrapport 2007, i rapporten omgärdas av resonemang om att siffrorna är estimerade i underkant mot bakgrund av en restriktivitet från fältarbetarnas sida att etikettera klienter utan att ha faktisk kännedom om deras problematik. Fältarbetarna har helt enkelt inte haft belagda kunskaper om klienternas eventuella diagnoser och missbruksproblematik. För de siffror som redovisas inom målgruppen för utvärdering, i tabell 5, ingår klienter där det explicit i akter och patientjournaler uttryckts psykisk sjukdom och missbruksproblem. Över hälften av klienterna i målgruppen för utvärdering har psykisk sjukdom, vilket kan jämföras med Socialstyrelsens nationella rapport för 2006 där 40 procent av de hemlösa i Sverige 2005 hade psykiska problem och 63 procent hade missbruksproblem⁵¹.

Tabell 6. Diagnostisering för 52 personer ur målgruppen

Diagnos	Antal klienter	Varav kvinnor
Psykiska störningar och beteendestörningar orsakade av droger	14	5
Paranoid schizofreni/schizofreni ospecificerad	9	
Alkoholberoendesyndrom	4	
Psykiska störningar och beteendestörningar orsakade av annan stimulantia	3	1
Akut och övergående psykos, icke organisk psykos	3	2
Vanföreställningssyndrom	3	2
Psykisk störning och personlighetsstörning	3	
Bipolär sjukdom	2	1
Depressiv/depression	2	
Narkomani	2	2
Psykiska störningar och beteendestörningar orsakade av alkohol	1	
Organisk emotionell labilitet	1	1
Går ej att utläsa diagnos	5	1

52 klienter ur målgruppen är eller har varit i kontakt med psykiatri för olika typer av vårdinsatser, av dessa har diagnoser kunnat utläsas från patientjournaler för 47 klienter. I de fall där det ej har varit möjligt att utläsa diagnos, trots att klienten varit i kontakt med den psykiatriska vården, handlar detta om att tidsperioden för granskning av patientjournalen inte innehållit uppgifter om diagnos. Som kan ses i tabell 6 dominerar diagnoserna psykiska- och beteendestörningar samt schizofrenidiagnoser.

⁵¹ Socialstyrelsen (2006) *Social rapport*.

Boendesituation vid första kontakt med Mobila enheten

I den kommande redogörelsen görs en jämförelse mellan hur boendesituationen såg ut för målgruppen vid tiden då Mobila enheten kom i kontakt med klienterna, och vid tiden för akt- och journalgranskning. I syfte att göra denna jämförelse så åskådlig som möjligt har jag valt att använda mig av en kategorisering eller typologi som utgår från FEANTSAs europeiska definition av vad som kännetecknar hemlöshet⁵². Denna definition, som kallas för ETHOS (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion), skiljer sig något från den definition som Socialstyrelsen i Sverige har utarbetat och som bygger på fyra olika hemlöshetssituationer⁵³. ETHOS-definitionen möjliggör för en något mer specificerad redogörelse av boendesituationen för målgruppen, och detta är bakgrunden till användningen av denna definition framför Socialstyrelsens, även då kategoriseringen är något modifierad för denna rapport.

ETHOS-definitionen utgår från en begreppslik förståelse om att det finns tre domäner som utgör en människas hem⁵⁴. Att ha ett hem kan i dessa termer förstås som att en person eller en familj har en yta för vilken de har exklusiv rätt att använda, detta är den så kallade *fysiska domänen*. Att kunna bibehålla privathet och relationer handlar den *sociala domänen* om, och att ha juridisk besittningsrätt till ytan handlar den *legala domänen* om. Dessa tre domäner leder till de fyra huvudbegreppen *Taklös*, *Bostadslös*, *Osäkert boende* samt *Olämpligt boende*⁵⁵, vilka samtliga indikerar frånvaron av ett hem och vilka samtliga utgör de fyra huvudkategorier som används för resultatredovisning av akt- och journalmaterial i denna rapport.

De fyra huvudkategorier som nämns ovan delas även in i 13 olika boendesituationer, på så sätt tydliggörs den situation som har varit och som senare är aktuell för den målgrupp som är föremål för akt- och journalgranskning.

I tabell 7 kan man se att de dominerande boendesituationerna för klienterna vid tidpunkten för deras första kontakt med Mobila enheten, är att de sover utomhus eller bor i tält eller husvagn. En majoritet av de som har en psykiatrisk diagnos eller dubbeldiagnos sover utomhus, bor på natt- eller kvinnohärberge eller vistas på institutionsboende.

Taklös

För dem som sover ute finns exempel på människor som bor under broar, på parkbänkar, i portuppgångar, i bil och busskur samt ett par personer som periodvis vistas i Köpenhamn. Av de 38 klienter som befinner sig i huvudkategorin *Taklös*, i tabell 7, har knappt hälften en psykiatrisk diagnos och nästan en tredjedel har dubbeldiagnos. Av de 18 klienter i denna grupp som har en psykiatrisk diagnos är hälften av

⁵² Läs mer om FEANTSA (the European Federation of National Organisations working with the Homeless) på deras hemsida www.feantsa.org

⁵³ Socialstyrelsen (2006) *Hemlöshet i Sverige 2005 – omfattning och karaktär*.

⁵⁴ Edgar, B & Meert, H (2006) *Fifth Review of Statistics on Homelessness in Europe*.

⁵⁵ Jfr de engelska begreppen Roofless, Houseless, Insecure Housing och Inadequate Housing i FEANTSA (2007).

diagnoserna relaterade till droger, alkohol eller annan stimulantia. Ungefär en tredjedel av dem som befinner sig i kategorin *Taklös*, har även somatiska problem, såsom exempelvis infektioner, hjärtproblem, diabetes, blodpropp, magbesvär samt cancer.

Tabell 7. Boendesituation vid tidpunkt för första kontakt med Mobila enheten

Huvudkategori		Boendesituation	Totalt antal	Varav kvinnor	Varav män	Psykiatrisk diagnos	Missbruk	Dubbel-diagnos
Taklös	1	Sover ute	29	4	25	12	14	7
	2	Natthärbärke	9	4	5	6	7	5
Bostadslös	3	Härbärke	1	-	1	-	1	-
	4	Kvinnohärbärke	5	5	-	5	5	5
	5	Boende för immigranter	-	-	-	-	-	-
	6	Institutionsboende som förväntas upphöra inom kort (ex vård, behandling, fängelse, lågtröskelboende)	11	1	10	11	8	8
	7	Socialt kontrakt utan besittningsskydd (socialtjänstens boende, stöd-, övergångs- & kollektivboende)	3	1	2	2	3	2
Osäkert boende	8	Boende hos vänner	5	1	4	5	3	3
	9	Hot om/under vräkning	3	-	3	2	2	2
	10	Lever under hot om våld	-	-	-	-	-	-
Olämpligt boende	11	Tillfälliga/icke standard strukturer (tält, husvagn, hydda)	19	7	12	4	10	3
	12	Opassande/ockuperat boende	1	-	1	-	1	-
	13	Extrem trångboddhet	-	-	-	-	-	-
		Summa	86	23	63	47	54	35

Till en övervägande del har Mobila enheten kommit i kontakt med de som sover ute genom det uppsökande arbetet, men det finns exempel då socialförvaltningar från olika stadsdelar samt fastighetsägare har kontaktat fältarbetarna. När det gäller den grupp som bor på natthärbärke är det i huvudsak boendepersonal som har kontaktat fältarbetarna i syfte att finna en person som inte hörts av på ett tag.

Fältarbetarnas uppdrag när det gäller de som befinner sig i kategorin *Taklös*, har oftast handlat om att klienter vill ha hjälp att komma i kontakt med socialtjänsten, antingen i syfte att ansöka om bostad eller i syfte att ansöka om ekonomiskt bistånd. I vissa fall har det även handlat om att klienten behöver fältarbetarnas hjälp i syfte att kunna upprätthålla kontakten med sin socialsekreterare eller sin kontakt inom sjukvården. I några fall har såväl klient som personal inom socialtjänst och sjukvård

uttryckt ett behov av fältarbetarnas medverkan vid möte mellan de två parterna. En del uppdrag har varit av mer praktiskt slag och har handlat om att köra klienter till olika instanser, hjälpa till med legitimation och bankärende eller vara behjälplig med flytt från ett boende till ett annat. Fältarbetarna har även medverkat i en del fall vid vårdplanering och vid olika typer av möte i syfte att finna boendelösningar för klienter. Ett motivationsinriktat arbete har också varit en del av uppdragen för denna grupp samt att på olika sätt vara behjälplig då klienter uttrycker ett hjälpbehov och är motiverade att komma i kontakt med socialtjänst, psykiatri eller annan instans.

Bostadslös

I tabell 7 kan man se att det finns en grupp om sex klienter som bor på *härbärke*. Flertalet i denna grupp har dubbeldiagnos och flertalet av kvinnorna har ett omfattande och långvarigt missbruk. I denna grupp finns även exempel på sviktande somatisk hälsa. Bland annat har en kvinna infekterade bensår med fluglarver i, ett exempel på somatisk ohälsa som återkommer för fler klienter i den totala målgruppen. I huvudsak har fältarbetarna kommit i kontakt med denna grupp genom att personal från socialtjänst eller boende har sökt efter klienterna. De uppdrag fältarbetarna har utfört, gällande denna grupp, har i huvudsak handlat om att länka klienterna till Dubbel-diagnos- och psykiatriska akutmottagningen samt att medverka vid LPT-omhändertagande. Ett par av kvinnorna är vid tidpunkten kända av Prostitutionsgruppen i Malmö. En kvinna vistas periodvis på UMAS allmänpsykiatriska avdelning nummer 83, hon har ”bisarra vanföreställningar och troligen hörselhallucinos”, hon får medicinering och skrivs ut till ett fortsatt boende på härbärke. Under 2006 ansöker denna kvinna vid flertalet tillfällen om ekonomiskt bistånd men får ständiga avslag då hon ”inte inkommit med kompletteringar till ansökan”. I detta fall innebär kompletteringar ”inkomstuppgifter de senaste tre månaderna, kontoutdrag, ekonomisk översikt från bank, fakturor på utgifter för vård och magasinering samt information om kontakter med Kronofogdemyndigheten”.

Av de elva klienter som är inräknade i kategorin *Institutionsboende*, i tabell 7, är flertalet inlagda för vård på avdelning 80 eller 81 vid tidpunkten för deras första kontakt med Mobila enheten. Samtliga i gruppen har en psykiatrisk diagnos och en majoritet av dem har en dubbeldiagnos. Fältarbetarna har i flertalet fall haft en regelbunden kontakt med klienterna under deras vårdvistelse och i flertalet fall har de slussat och länkat klienterna vidare till socialtjänst och till missbruksbehandling.

I tabell 7 kan man se att det i huvudkategorin *Bostadslös* finns tre klienter som har någon form av *Socialt kontrakt* där två av dem bor i socialtjänstens stödboende och en bor i träningslägenhet.

Osäkert boende

För de fem klienter i tabell 7 som är *Boende hos vänner* har samtliga en psykiatrisk diagnos varav två har utfört suicidförsök och en klient har nedsatt fysisk funktion.

Kännetecknande för denna grupp är att de generellt inte vistas i så kallade klassiska hemlöshetsmiljöer. Kontakter har knutits med denna grupp i huvudsak genom att sjukvårds- eller socialtjänstpersonal har kontaktat fältarbetarna för stöd och hjälp att finna eller länka klienterna vidare. På liknande sätt har fältarbetarna blivit kontaktade när det gäller de tre klienter som är föremål för vräkning. Vid tidpunkten då fältarbetarna kontaktades hade en klient nyligen blivit bostadslös och två klienter var på väg att bli avhysta, de två senare på grund av grannars klagomål. Vid samtliga tre fall har fältarbetarna haft en omfattande och regelbunden kontakt med klienterna och övriga samarbetande parter som funnits kring klienterna, såsom till exempel sjukvård, socialtjänst, boendepersonal, Personliga ombud samt Försäkringskassan.

Olämpligt boende

Som man kan se i tabell 7 befinner sig 20 klienter i kategorin *Olämpligt boende*. Av dessa finns det en klient som har bosatt sig i ett tomt hus och en klient som bor i en hydda. Bortsett från dessa två bor samtliga i tält eller husvagn. Benämningen tält inkluderar här även boende i skjulliknande arrangemang byggda med hjälp av presenningar, brädor, tegelstenar eller plåt samt tält i form av mattor och filter uppbyggda i anslutning till buskage. Såväl tält- som husvagnsboenden är oftast förlagda till ödetomter i utkanten av Malmö stad, i områden som är insynsskyddade och där det inte finns allmän belysning eller naturliga stråk för förbipasserande. Husvagnarna är i huvudsak av äldre modell⁵⁶. Fältarbetarna har i flertalet fall kommit i kontakt med klienterna genom ett uppsökande arbete, ofta efter tips från olika instanser om tält- eller husvagnsplatser. Flertalet klienter i denna grupp har bott i tält, husvagn, pendlat mellan härbärges- och dygnsboende eller på annat sätt fört en ambulerande tillvaro under flera års tid, för några av dem under tio till 20 års tid. I flertalet fall har fältarbetarna länkat klienterna vidare till socialtjänst och de har medverkat vid olika typer av möte i syfte att finna boendelösningar för klienterna. Drygt hälften i denna grupp kan, med viss hjälp av fältarbetarna, upprätthålla sin kontakt med socialtjänsten. För dessa har insatser erbjudits såsom olika typer av boendeinsatser, missbruksbehandling, droganalyser, stödkontakt samt ekonomiskt bistånd. Ett par klienter har även erbjudits kontakt med läkare på Beroendecentrum. Ungefär en tredjedel av de 20 klienter som är inräknade i denna kategori uppbär ekonomiskt bistånd, några av dem har sjukersättning och några ägnar sig åt kriminell verksamhet. Drygt hälften i denna grupp missbrukar narkotika eller alkohol och endast ett fåtal har dubbeldiagnosproblematik.

Knappt hälften av de 20 klienter som befinner sig i kategorin *Olämpligt boende* har inte kunnat upprätthålla sin kontakt med socialtjänsten. Orsakerna härtill handlar bland annat om att några klienter har avböjt de insatser som erbjudits i form av missbruksbehandling eller härbärgesboende, varför deras ärende har avslutats. Några har uteblivit vid avtalat möte där socialsekreteraren tillsammans med fältarbetarna trots

⁵⁶ Beskrivningar av tält- och husvagnsboende är hämtade från noteringar gjorda vid personliga observationer på plats.

flertalet försök att finna klienterna inte kunnat nå dem, varför deras ärende har stängts. Några klienter har fått ett avslagsbeslut på en ansökan och har därefter inte inkommit med ny ansökan eller överklagan. En klient ansöker under 2006 om kontraktslägenhet inom socialtjänsten, han inställer sig sedan ej vid avtalade möten varför socialsekreteraren stänger ärendet. I akten finns noterat "[Klienten] är boende i sin husvagn och behöver inget annat".

Boendesituation vid tidpunkt för akt- och journalgranskning

I syfte att illustrera de förändringar som skett för klienternas boendesituation mellan de två olika tidpunkterna används återigen ETHOS-typologin. Enligt tabell 8 kan man se att de dominerande boendesituationerna vid tidpunkten för akt- och journalgranskning är *Institutionsboende*, *Socialt kontrakt utan besittningsskydd* samt *Tillfälliga/icke-standardstrukturer*, det vill säga tält eller husvagn. Fler än hälften av de som har en psykiatrisk diagnos vistas på institutionsboende eller i något av socialtjänstens boende.

Den grupp som befinner sig i huvudkategorin *Taklös*, och som tidigare sov utomhus eller var boende på natthärbärke, har vid tidpunkten för aktgranskning minskat markant. Från tidigare totalt 38 klienter i denna huvudkategori, finns nu endast fem.

Ytterligare en markant skillnad finns i huvudkategorin *Bostadslös*, som tidigare omfattade totalt 20 klienter och som nu omfattar 40. Fler än tidigare bor nu således på härbärke (dock ej kvinnohärbärke), institutionsboende eller har någon form av socialt kontrakt utan besittningsskydd. I de båda huvudkategorierna *Osäkert boende* och *Olämpligt boende* har det totala antalet klienter i respektive kategori minskat med hälften.

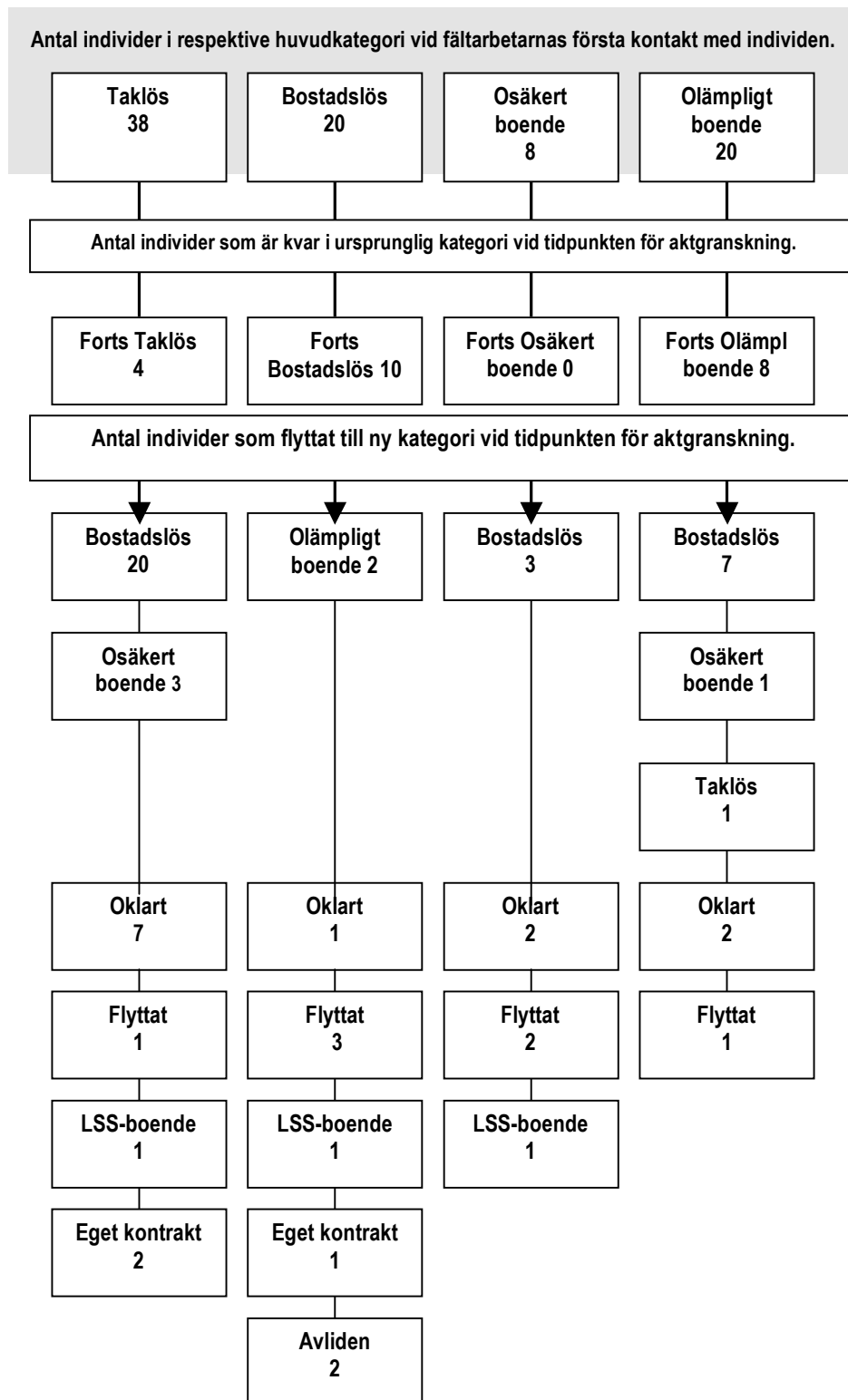
Sammantaget betyder detta att antalet klienter som nu omfattas av ETHOS-definitionen för hemlöshet, och som ingår i någon av de fyra huvudkategorierna, har minskat från 86 vid tidpunkten för deras första möte med fältarbetarna, till 59 vid tidpunkten för akt- och journalgranskning. En närmare redogörelse för hur situationen ser ut för de 27 klienter som av olika anledningar inte längre omfattas av ETHOS-definitionen och som därmed kommit att hamna i nya kategorier utanför ETHOS-typologin (kategorier som jag har valt att benämna *Oklart*, *Flyttat*, *LSS-boende*, *Eget kontrakt* samt *Avliden*) finns på sidan 34, tabell 10.

Tabell 8. Boendesituation vid tidpunkt för akt- och journalgranskning

Huvudkategori		Boendesituation	Totalt antal	Varav kvinnor	Varav män	Psykiatrisk diagnos	Missbruk	Dubbel-diagnos
Taklös	1	Sover ute	4	1	3	2	2	1
	2	Natthärbärke	1	1	-	-	-	-
Bostadslös	3	Härbärke	8	-	8	3	2	1
	4	Kvinnohärbärke	4	4	-	3	4	3
	5	Boende för immigranter	-	-	-	-	-	-
	6	Institutionsboende som förväntas upphöra inom kort (ex vård, behandling, fängelse, lågtröskelboende)	17	5	12	11	7	3
	7	Socialt kontrakt utan besittningsskydd (socialtjänstens boende, stöd-, övergångs- & kollektivboende)	11	4	7	7	3	3
Osäkert boende	8	Boende hos vänner	4	2	2	3	1	1
	9	Hot om/under vräkning	-	-	-	-	-	-
	10	Lever under hot om våld	-	-	-	-	-	-
Olämpligt boende	11	Tillfälliga/icke standard strukturer (tält, husvagn, hydda)	10	3	7	3	6	2
	12	Opassande/ockuperat boende	-	-	-	-	-	-
	13	Extrem trångboddhet	-	-	-	-	-	-
Summa			59	20	39	32	25	14

Nedan följer en redogörelse för hur boendesituationen ser ut för klienterna vid tidpunkten för akt- och journalgranskning, här finns också resonemang om hur förändringar i form av förflyttningar mellan de olika huvudkategorierna ser ut från tiden för klienternas första kontakt med fältarbetarna till tidpunkten för akt- och journalgranskning. I syfte att underlätta läsningen finns figur 1 nedan till hjälp.. Figuren visar hur förflyttningen mellan de olika huvudkategorierna har sett ut för målgruppen, inkluderat de som faller utanför ETHOS-typologin.

Figur 1. Förflyttning mellan huvudkategorier, förändrade boendesituationer

De taklösa

Som visas i tabell 8 finns nu endast totalt fem klienter i kategorin *Taklös*, jämfört med 38 vid tidpunkten för deras första möte med fältarbetarna. Fyra av dessa är kvar i kategorin och har befunnit sig där stadigvarande sedan tidpunkten för deras första kontakt med fältarbetarna. En klient har flyttats dit från att tidigare ha tillhört kategorin *Olämpligt boende* då denne tidigare bodde i ett ockuperat hus. Nu förmodas han att sova ute i väntan på härbärgesboende då det är ”fullt på alla platser”. Av de fyra klienter som stadigvarande sover ute har fältarbetarna kommit i kontakt med två av dem under 2006 och två under 2007. En klient har varit bostadslös sedan mitten av 80-talet och med hjälp av fältarbetarna vände han sig till socialförvaltningen och ansökte om boende under 2007. Han fick avslag på sin ansökan och i hans akt finns noterat ”I dagsläget kan [klienten] köa på Stadsmissionen för att få tak över huvudet”. De övriga tre klienterna har varit föremål för omfattande insatser från såväl socialtjänst som psykiatrisk vård och fältarbetarna har haft en mer eller mindre löpande kontakt med dem. Exempel på insatser som erbjudits klienterna är Personligt ombud, kontakter med Beroendecentrum, missbruksbehandling, sjukgymnastik, avgiftning samt abstinensbehandling. Gemensamma vårdplaneringar har också genomförts. Klienterna har tidigare omhändertagits enligt LVM och LPT. En av klienterna har aktivt avböjt socialtjänstens erbjudande om härbärgesboende.

De bostadslösa

Som man kan se i tabell 8 finns det nu 40 klienter i kategorin *Bostadslös*, jämfört med 20 vid tidpunkten för fältarbetarnas första möte med klienterna. Av de 40 som nu befinner sig i kategorin, har tio befunnit sig där stadigvarande sedan tidpunkten för deras första kontakt med fältarbetarna.

I tabell 8 finns det tolv klienter som nu bor på *härbärke* eller på *kvinnohärbärke*. Hälften av denna grupp har missbruksproblem, hälften av gruppen har en psykiatrisk diagnos och en tredjedel av gruppen har dubbeldiagnos. Jämfört med tabell 7 kan man se att antalet klienter i denna boendesituation nu totalt har ökat med det dubbla. Ökningen består i antalet män som flyttat in på härbärke. För kvinnornas del har den grupp som nu bor på kvinnohärbärke minskat med en person. En majoritet av de som nu befinner sig på härbärke hade vid tidpunkten för deras första kontakt med fältarbetarna en boendesituation där de sov utomhus. Två av kvinnorna som nu befinner sig på kvinnohärbärke har haft denna boendesituation stadigvarande sedan deras första kontakt med fältarbetarna. Generellt har denna grupp en regelbunden kontakt med socialtjänsten, men endast ett fåtal har stadigvarande kontakt med psykiatrin. De insatser som har erbjudits de klienter som har en diagnos har i huvudsak handlat om medicinering, avgiftning, kontakter med Beroendecentrum och med Öppenvårds-mottagning samt samtalskontakt med socialrådgivare och kurator. Generellt för hela gruppen är att flertalet pendlar mellan olika typer av härbärgesboende samt att fältarbetarna har haft en mer eller mindre löpande kontakt med såväl klienter som boendepersonal.

Orsaker till varför klienterna pendlar mellan olika härbärgen har oftast att göra med att de blir avstängda från boendet, antingen på grund av att de har använt droger inne på boendet eller att de har uppträtt på ett sätt som inte är förenligt med de förhållningsregler som gäller för boendet. Övriga insatser som har erbjudits ett fåtal i denna grupp är missbruksbehandling samt stödkontakt. De som befinner sig på härbärke tillhör i huvudsak stadsdelarna Centrum och Södra Innerstaden och de härbärgen som mest frekventeras är Vallhem, Beijers hus, Norrvalla, Arlov Park Hotell samt Rönnbacken.

I tabell 8 kan man se att det finns 17 klienter som numera bor på någon form av *Institutionsboende*, detta jämfört med elva i tabell 7, från tidpunkten för fältarbetarnas första kontakt med klienterna. Från den ursprungliga gruppen finns endast två klienter som stadigvarande befinner sig i denna boendesituation. Av de 15 som flyttats över till institutionsboende, hade drygt hälften av dessa en tidigare boendesituation där de sov utomhus eller bodde på natthärbärke, några bodde tidigare i tält eller husvagn, ett par klienter befann sig på avdelning 80 och ett par klienter bodde tidigare hos vänner. Flertalet i denna grupp om 17 som nu befinner sig på någon form av institutionsboende, är stadigvarande aktuella inom socialtjänsten, dock är endast ett fåtal för närvarande aktuella inom den psykiatriska vården. Orsaken härtill handlar om att en majoritet av de som har psykiatrisk diagnos är utskrivna för behandling.

Tabell 9. Institutionsboendets olika former

Institutionsboende 17 personer	
Behandling	7 personer
Lågtröskelboende	6 personer
Vård avd 80 eller 88	3 personer
Fängelse	1 person

I tabell 9 kan man se hur boendesituationen ser ut för de 17 klienter som vid tidpunkten för aktgranskning bor på någon form av *institutionsboende*. Av de sju som för närvarande befinner sig i behandling är en person på behandlingshem för patienter med omfattande vårdbehov och multiproblematik, en klient befinner sig på en korttidsplats för psykiskt funktionshindrade, de övriga är i behandling mot bakgrund av ett alkohol- eller drogmissbruk. Kännetecknande för de sex klienter som nu befinner sig på lågtröskelboende är att samtliga har missbruksproblematik samt att de tidigare och till viss del fortfarande har en något ambulerande tillvaro med pendling mellan olika härbärges- och lågtröskelboende. En av de tre som för närvarande vistas på vårdavdelning har tidigare haft en lägenhet på Bostadsbyn men har nu utifrån socialtjänstens aktnoteringar "... bestämt sig för att dricka och vill inte ha någon hjälp av socialtjänsten. Han ska sova utomhus och lämnar tillbaka nycklarna till Bostadsbyn".

Som kan utläsas av tabell 8 finns det för närvarande elva klienter som har någon form av *Socialt kontrakt*. Jämfört med tabell 7 kan man se att det har skett en ökning för denna grupp då endast tre klienter hade denna boendesituation vid tidpunkten för fältarbetarnas första kontakt med dem. Två av dessa som vid tiden befann sig i denna

boendesituation bor stadigvarande i samma boende, den tredje personen har avlidit. En majoritet av dem som har flyttats över till denna boendesituation bodde tidigare i tält, sov utomhus eller bodde på natthärbärge. Av de totalt elva klienter som befinner sig i denna boendesituation, bor nu knappt hälften av gruppen i någon form av kollektivboende, knappt hälften bor i socialtjänstens stödboende och en klient bor i en träningslägenhet. För den man som bor i träningslägenhet finns goda utsikter för ett övertagande av bostadskontraktet mot bakgrund av att "... han har utifrån sin tunga missbruksanamnes visat att han vill leva ett drogfritt liv. Han är stabil i sin nykterhet och planerar för framtiden på ett positivt sätt". För de sju klienter i gruppen som har en psykiatrisk diagnos och som har varit och i vissa fall fortfarande är aktuella inom den psykiatriska vården, har omfattande insatser erbjudits. Exempel på insatser är medicinering, avgiftning samt kontakter med INM, Dubbeldiagnosmottagningen och Beroendecentrum. Andra insatser som generellt erbjudits de elva klienter som befinner sig i gruppen är stöd i form av kontaktperson och socialrådgivare, möbler, hemtjänstinsatser för städ och tvätt, ekonomiskt bistånd samt missbruksbehandling. I en av socialtjänstens akter finns noterat att en av klienterna är glad över beslutet om stödboende. Han har tidigare under flera års tid bott i en hydda och boendet fördelas till honom "... med största hänsyn till den enskildes önskemål". I denna grupp om elva klienter finns det en klient som inte tidigare har haft missbruksproblem, sju klienter har avbrutit ett pågående och i vissa fall långvarigt alkohol- eller narkotikamissbruk.

De med osäkert boende

I tabell 8 kan man se att det för närvarande finns fyra klienter som befinner sig i kategorin *Osäkert boende*, jämfört med åtta vid tidpunkten då fältarbetarna kom i kontakt med dem. Av de åtta som ursprungligen befann sig i kategorin, finns inte någon av dessa kvar i kategorin då tre klienter från den ursprungliga gruppen har flyttats över till kategorin *Bostadslös*, och resterande har flyttats ut ur ETHOS-typologin. De fyra som flyttats in i kategorin *Osäkert boende* vid tidpunkten för akt- och journalgranskning, hade vid deras första kontakt med fältarbetarna en boendesituation där de sov utomhus, bodde på natthärbärge eller bodde i tält. Nu bor samtliga fyra, varav två är kvinnor, hos vänner eller släktingar. Dessa fyra har det gemensamt att de inte längre är aktuella vare sig inom socialtjänsten eller inom den psykiatriska vården. De har också som en gemensam nämnare att de har blivit erbjudna flera olika typer av insatser gällande såväl deras boendesituation som deras missbruk, från både socialtjänst och den psykiatriska vården, men att de antingen inte har samtyckt till de föreslagna insatserna alternativt är ambivalenta vad gäller sitt boende eller sin drogfrihet. Fältarbetarna har periodvis haft kontakt med dessa klienter och har arbetat med att länka dem till socialtjänst och psykiatri.

De med olämpligt boende

I tabell 8 kan man se att det i dagsläget finns tio klienter i kategorin *Olämpligt boende*, jämfört med 20 i denna kategori vid tidpunkten för fältarbetarnas första kontakt. Av de 20 som ursprungligen befann sig i kategorin finns stadigvarande åtta klienter som fortfarande bor i tält eller husvagn.

Av de tio som nu befinner sig i kategorin *Olämpligt boende* i tabell 8, bor samtliga i tält eller husvagn. Åtta klienter har haft denna boendesituation sedan deras första kontakt med fältarbetarna och två har flyttats över till denna kategori från att tidigare ha befunnit sig på avdelning 80 eller 81. Dessa två, en man och en kvinna (som i övrigt inte är relaterade till varandra) har diagnoser schizofreni samt bipolär sjukdom, de missbrukar narkotika och alkohol och de är inte längre aktuella inom socialtjänsten, men dock inom den psykiatriska vården. Gemensamt för dessa båda klienter är att de har blivit erbjudna härbärgesboende men avböjt detta erbjudande mot bakgrund av att mannen har ett husdjur som han inte kan göra sig av med och som inte får vistas på härbärgesboendet. Kvinnan har avböjt erbjudandet mot bakgrund av att hon inte vill bo på härbärgesboende, något hon har gjort tidigare. Mannen ansöker inom socialtjänsten om bistånd för husvagn men får avslag och överklagar till Länsrätt och Kammarrätt, dock med samma resultat. Därmed avslutas utredningen inom socialtjänsten och han är ej längre aktuell där. Han bor nu i tält och är enligt patientjournalen ”suicidal”. Kvinnan ansöker ånyo inom socialtjänsten om boende, och har vid tiden på egen hand ordnat en husvagn. Hon får avslag på sin ansökan och i hennes akt finns en notering om att hon ”på egen hand kan sörja för sitt boende”. Därmed avslutas hennes ärende inom socialtjänsten.

För de åtta klienter som stadigvarande bor i tält eller husvagn har flertalet avbrutit sin kontakt med socialtjänsten. Ett par klienter har avböjt de insatser som erbjudits i form av härbärgesboende och missbruksbehandling och några har uteblivit vid avtalat möte. Några klienter har dock löpande kontakt med socialtjänsten och uppbär ekonomiskt bistånd. Det finns en klient som har en psykiatrisk diagnos men han är inte längre aktuell inom den psykiatriska vården, detta på grund av uteblivit återbesök.

Tabell 10. Boendesituation utanför ETHOS-typologin vid tidpunkt för akt- och journalgranskning

Kategori	Totalt antal	Varav kvinnor	Varav män	Psykiatrisk diagnos	Missbruk	Dubbel-diagnos
Oklart	12	-	12	3	6	2
Flyttat från Malmö/lämnat Sverige	7	1	6	6	3	3
LSS-boende	3	1	2	3	1	1
Eget bostadskontrakt	3	-	3	1	-	-
Avliden	2	1	1	2	2	2
Summa	27	3	24	15	12	8

Som man kan se i tabell 10 finns det totalt 27 klienter som vid tidpunkten för aktgranskning inte kan placeras i ETHOS-typologin. För tolv av dem är det svårt att avgöra var de befinner sig för närvarande samt vilken form av bostad de har, utifrån de noteringar som finns i akter och i förekommande fall journaler. Sju klienter har flyttat från Malmö och två har avlidit, därmed ingår de inte i Mobila enhetens målgrupp längre. Resterande sex bor antingen i LSS-boende eller har fått ett eget bostadskontrakt.

Av de tolv som befinner sig i kategorin *Oklart* i tabell 10, är åtta inte längre aktuella inom socialtjänsten och inte heller inom psykiatrin, en klient är under utredning inom socialtjänsten, en person är eventuellt intagen på fängvårdsanstalt och två klienter är nyligen avstängda från ett härbärgesboende. En majoritet av dessa tolv hade en boendesituation vid tidpunkten för deras första möte med fältarbetarna, där de sov ute alternativt bodde i tält eller husvagn. Hälften av klienterna i gruppen har missbruksproblem och en fjärdedel har psykiatrisk diagnos.

För de sju klienter i tabell 10 som har flyttat från Malmö, har två rest till sitt hemland. Bortsett från en klient i denna grupp har samtliga en psykiatrisk diagnos. Tre klienter vistades på avdelning 80 eller 81 vid tidpunkten för deras första möte med fältarbetarna.

I tabell 10 finns två personer som har avlidit, en kvinna och en man, båda med dubbeldiagnos. Mannen avled på grund av en överdos, av vad är dock oklart. Kvinnan avled till följd av somatisk sjukdom. En av dem befann sig på avdelning 80 vid tidpunkten för första kontakt med fältarbetarna, den andra bodde vid tiden i socialtjänstens stödboende.

Som kan ses i tabell 10 finns det tre klienter som numera bor i LSS-boende och som därför inte heller passar in i ETHOS-typologin. Samtliga har en psykiatrisk diagnos och en klient har avbrutit ett alkohol- och narkotikamissbruk. Vid tidpunkten då fältarbetarna kom i kontakt med dem var en av dem på väg att avhysas från sin bostad, en sov utomhus och en bodde på härbärke. Fram tills dess att dessa tre beviljades LSS-boende har de i omgångar pendlat mellan ett antal olika härbärgesboende. I samtliga fall har fältarbetarna haft en regelbunden kontakt med såväl klienterna som relaterad personal inom till exempel sjukvård, socialtjänst och olika typer av boendeverksamheter. Även RFHL, FMN och Personligt ombud nämns som samarbetande parter kring klienterna. Fältarbetarna har varit involverade vid möte och vårdplaneringar samt varit behjälplig med ansökan om LSS-boende. Klienterna har haft en löpande kontakt med Beroendecentrum och Dubbeldiagnosmottagningen, samtliga har också varit föremål för tvångsvård enligt LPT, för två av dem vid flertalet tillfällen. Övriga insatser som erbjudits klienterna är missbruksbehandling, droganalyser, Kontaktperson samt God man.

Som man kan se i tabell 10 finns det tre klienter som i dagsläget befinner sig i kategorin *Eget bostadskontrakt*. Samtliga kom i kontakt med fältarbetarna under 2006, då de vid den tidpunkten sov ute eller bodde på härbärke. En av klienterna hade vid tidpunkten varit hemlös i 14 år och hade ingen kontakt med socialtjänst eller psykiatri, han hade heller inget pågående missbruk. Två klienter hade vid tidpunkten ett

pågående narkotikamissbruk, idag är de dock drogfria, och en av de dem har en fortsatt kontakt med den psykiatriska vården då han medicinerar. Ett kännetecknande drag för denna grupp om tre är att det finns många och täta kontakter mellan ett antal olika instanser under den tidsperiod som förlupit från fältarbetarnas första kontakt med klienterna fram till målet att finna en hållbar och långsiktig boendelösning. Här har även fältarbetarna varit en aktiv part i detta arbete, men framför allt har de i första hand (i två av fallen) länkat klienterna till socialtjänst och psykiatri. Det har arrangerats trepartsmöte och nätverksmöte, och socialsekreterare har gjort hembesök samt haft täta telefonkontakter med klienterna och samarbetande parter. De två klienter som hade ett pågående missbruk har erbjudits behandling och medicinering samt haft en regelbunden kontakt med Beroendecentrum. Vägen fram till det egna bostadskontraktet har för dessa två klienter kantats av återfall i missbruk samt härbärgesboende i omgångar.

Sammanfattning av akt- och journalmaterial

86 personer utgör den målgrupp vars akter och patientjournaler granskats inom ramen för denna utvärdering. Av denna grupp kom nästan hälften i kontakt med Mobila enheten genom det öppna uppsökande arbetet. Detta arbete bedrivs i miljöer runt om i Malmö stad där hemlösa vistas. I drygt hälften av fallen kom uppdragen från socialtjänst, psykiatri samt från övriga samarbetspartners.

De klienter som sov ute eller vistades på natthärbärge alternativt bodde i tält eller husvagn vid tidpunkten för deras första kontakt med fältarbetarna, utgör en majoritet av målgruppen. I flertalet fall har fältarbetarna kommit i kontakt med dessa klienter genom det uppsökande arbetet. En tredjedel av dessa hade vid tidpunkten en psykiatrisk diagnos, mer än hälften hade missbruksproblem och en fjärdedel hade dubbeldiagnosproblematik. Ungefär en tredjedel av gruppen hade också somatiska problem i form av infektioner, hjärtproblem, diabetes, blodpropp, magbesvär samt cancer. Av dem som sov ute eller på natthärbärge fanns exempel på personer som bodde under broar, på parkbänkar, i portuppgångar, i bil och busskur samt några som periodvis vistades i Köpenhamn. För den grupp som bodde i tält inkluderas exempel på boende i skjulliknande arrangemang byggda med hjälp av presenningar, brädor, tegelstenar eller plåt samt tält i form av mattor och filter uppbyggda i anslutning till buskage.

Mellan tidpunkten för fältarbetarnas första kontakt med klienterna i målgruppen och tidpunkten för akt- och journalgranskning har förändringar gällande boendesituationen skett för det stora flertalet i målgruppen (tre fjärdedelar). De drag av förändringar som är mest framträdande utifrån materialet, visar att fler än tidigare nu bor på härbärge, institutionsboende samt i någon form av socialt kontrakt samt att färre än tidigare sover ute, bor på natthärbärge eller bor i tält och husvagn.

För en fjärdedel av gruppen har inga förändringar i boendesituationen mellan de båda tidpunkterna skett. Drygt hälften av dessa sover stadigvarande ute eller bor i tält eller husvagn. De insatser som har erbjudits denna grupp har till stor del handlat om

härbärgesboende, ekonomiskt bistånd, missbruksbehandling, Personligt ombud, kontakt med Beroendecentrum, avgiftning och abstinensbehandling. Några av klienterna har aktivt avböjt erbjudande om härbärgesboende och missbruksbehandling och halva gruppen har avbrutit sin kontakt med socialtjänsten.

För den grupp med psykiatrisk diagnos, som utgör drygt halva målgruppen, har boendesituationen i stort också förändrats. Från att tidigare ha sovit utomhus, bostad på natthärbärge eller vistats på institutionsboende, har flertalet vid tidpunkten för aktgranskning en boendesituation där de antingen bor på institutionsboende eller i något av socialtjänstens boende.

För den grupp av klienter som tidigare sov ute, bodde på natthärbärge eller bodde i tält eller husvagn har flertalet insatser från såväl socialtjänst som den psykiatriska vården erbjudits. Insatserna har i huvudsak varit inriktade på vård, behandling och boende. För de klienterna med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik har insatserna i huvudsak kretsat kring medicinering, avgiftning, kontakter med Beroendecentrum, Dubbeldiagnos- och Öppenvårdsmottagning samt samtalskontakt med socialrådgivare och kurator. Insatser såsom kontaktperson, Personligt ombud och ekonomiskt bistånd har också erbjudits.

63 procent av målgruppen hade vid tidpunkten för deras första kontakt med fältarbetarna ett alkohol- eller drogmissbruk. Vid tidpunkten för aktgranskning var denna siffra 44 procent.

Vid tidpunkten för aktgranskning fanns det tre klienter som flyttat in i LSS-boende, tre klienter som hade ett eget bostadskontrakt samt en klient som bodde i träningslägenhet med goda utsikter att bli innehavare av bostadskontraktet. Dessa klienter, bortsett från den senare, hade vid tidpunkten för deras första möte med fältarbetarna en boendesituation där de i huvudsak sov ute, bodde på härbärge eller bodde i tält eller husvagn.

Mobila enhetens samarbetspartners

I detta avsnitt sammanställs det material som inhämtats genom intervjuer med Mobila enhetens samarbetspartners⁵⁷. De huvudfrågor som intervjuerna har kretsat kring har till stor del handlat om hur informanterna beskriver och upplever samarbetet med Mobila enheten samt hur de förhåller sig till en eventuell nedläggning respektive en eventuell utveckling av Mobila enhetens verksamhet. I dessa diskussioner har intervjupersonerna fritt fått reflektera över frågorna utifrån de aspekter eller utgångspunkter som de har upplevt som angelägna eller aktuella. Därav har även diskussioner förts gällande såväl klienters helhetssituation som till exempel synen på samverkan med andra aktörer. Redogörelsen nedan startar i en beskrivning av klientgruppen för att därefter vidare lyfta fram fältarbetarnas funktion för klientgruppen. Därefter följer en redogörelse över hur de samarbetande parterna upplever samarbetet med Mobila enheten. Avsnittet avslutas med en sammanställning av intervjupersonernas fria

⁵⁷ Se sidan 11 för en presentation av intressentgrupperna.

reflektioner kring två olika framtida scenarier kring Mobila enhetens verksamhet. I texterna nedan finns det rikligt med citat hämtade från intervjuerna, förhoppningen är att citaten nyanserar de sammanställda texterna och hjälper till att lyfta fram exempel på hur de intervjuade har uttryckt sig i de många olika diskussioner som förts.

Intervjupersonernas beskrivningar av klientgruppen

Den grupp av klienter som har en sårbar boende- och levnadssituation och som flertalet av de intervjuade kommer i kontakt med i sitt dagliga arbete, beskrivs generellt som en skygg grupp som i många fall inte vill ha någon kontakt med myndigheter. Oftast handlar det om att klienterna på olika sätt har farit illa i mötet med exempelvis socialtjänst och sjukvård. Klienterna beskrivs som marginaliserade och att de har svårt för att göra sina röster hörda och svårt för att utkräva sina rättigheter. En informant beskriver det såhär:

”Det krävs tålamod att närma sig dessa klienter, oftast är de väldigt skygga och de har bränt ut sig på myndigheter. De faller mellan stolarna och de är ofta Svarte Petter, ingen vill ta sig an dem.”

Beskrivningar handlar också om att denna klientgrupp i många fall är en osynlig grupp. Det är svårt att nå dem och de befinner sig långt ut i utkanten av samhället.

”De som vi behöver hjälpa är rädda och otrygga, de är skadade av missbruk och sjukdom men också av vård. De drar sig för att möta oss för att de är rädda... Det har tagit väldigt lång tid innan dessa patienter ens har vågat komma upp och in genom dörren.”

Generellt uttrycks svårigheter att kunna stödja och hjälpa denna klientgrupp. I huvudsak bottnar dessa resonemang i strukturella faktorer såsom hyresvärdarnas roll på en alltmer krävande bostadsmarknad men också mot bakgrund av en bristande samverkan mellan myndigheter och mellan Region Skåne och Malmö stad. Men det finns även svårigheter specifika för denna klientgrupp som handlar om att det är svårt att nå dem och svårt att upprätthålla kontakten med dem. Informanterna beskriver i sammanhanget Mobila enhetens verksamhet som en kontaktyta lämpad för denna klientgrupp då mötet med fältarbetarna är ”mjukt” och då enhetens verksamhet inte betraktas som en myndighet. ”Klienterna ser inte fältarbetarna som myndighetspersoner” säger en av de intervjuade. Att Mobila enheten inte uppfattas som en myndighet är av vikt utifrån de resonemang som förs om att klientgruppen oftast har ett större förtroende för denna typ av verksamhet samt för frivilligorganisationers arbete, än vad de har för myndigheter. En annan aspekt som lyfts fram i sammanhanget är att mötet med fältarbetarna sker i en miljö där klienterna känner sig trygga och där mötet sker på klienternas villkor.

Det finns en medvetenhet om att klienterna far illa av samhällets hjälpsystem och det finns resonemang om att de organisationsstrukturer som existerar idag inte har kapacitet att fullt ut omfatta eller stödja människor med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik. Hjälpsystemet ställer för stora krav på denna grupp och detta beskrivs i termer av att klienterna bland annat tvingas till för många kontakter med alltför många myndigheter och institutioner, där de såväl muntligt som skriftligt ombeds att redogöra för sin livssituation vid varje kontakt, något det finns en medvetenhet om är påfrestande för klienterna. Ett annat organisatoriskt hinder som bidrar till att försvåra relationen mellan klient och sjukvård eller socialtjänst handlar om tidsbokning. Att arbeta med tidsbokning och avtala möten med klienterna är ett arbetssätt som beskrivs som nödvändigt för den egna verksamheten, samtidigt som det finns en medvetenhet om att klienter med denna typ av problematik ofta inte har möjlighet eller förmåga att inställa sig på en viss plats vid en viss tidpunkt. Detta arbetssätt bidrar till att försvåra relationen mellan klient och verksamhet och här är fältarbetarnas roll väsentlig när det handlar om att hjälpa och stötta klienterna att medverka vid avtalade möte. Det finns dock i sammanhanget beskrivningar från några representanter från sjukvården där de menar att de arbetar med två typer av boknings-system, ett formellt och ett informellt, där det informella systemet bygger på en flexibilitet från personalens sida att i möjligaste mån ta emot klienten när denne infinner sig, oavsett när den formella tiden för mötet initialt var inbokad.

Ytterligare ett exempel på problem som kan infinna sig i mötet mellan klient och myndighet, vid ansökan om till exempel ekonomiskt bistånd, beskrivs av en informant såhär:

”Det är sinnesjukt, vet ni hur mycket papper man ska in med? Man har bött på gatan men man ska ändå in med en deklARATION. Deklaration för vad? Man ska visa ett kontoutdrag men man har inget bankomat kort. Så ska man skaffa ett bankkonto och då måste man ha legitimation. Men du har inga pengar till legitimation, och du får inga pengar förrän du kan visa upp en legitimation. Hur fasen ska man få en legitimation?”

Mobila enhetens funktion för klientgruppen

Generellt beskriver informanterna relationerna mellan fältarbetarna och klienterna som viktiga och positiva utifrån klienternas perspektiv, detta mot bakgrund av att många klienter trots en rädsla för och en ovilja till kontakt med myndighetspersoner, är hjälp-sökande och uttrycker hjälpbehov. Tyngdpunkten i diskussionerna kretsar kring klienternas förtroende för fältarbetarna, och att arbetet med att skapa förtroendefulla relationer är ett långsiktigt arbete som också bygger på ett professionellt förhållnings-sätt. Att fältarbetarna utgör ett stöd och i många fall en trygghet för denna klientgrupp vittnar diskussionerna om. Vikten av att fältarbetarna representerar såväl socialtjänst som sjukvård, beskrivs i termer av att kompetensen är bred och att detta är en nödvän-dighet då klienterna löper mindre risk att ”falla mellan stolarna”.

Fältarbetarnas metodmässiga arbetssätt beskrivs i termer av att mötet med klienterna baseras på respekt och att arbetssättet ger klienterna möjligheter att tacka nej till erbjudande om olika insatser. Fältarbetarnas flexibla arbetssätt möjliggör också för många olika typer av uppdrag utifrån såväl samarbetspartners som klienters behov och önskemål. Att arbeta i klienternas miljö och på deras villkor samt att fältarbetarna kan erbjuda andra och mer anpassade metoder och åtgärder än vad till exempel socialtjänst och sjukvård kan, upplevs också som viktigt och nödvändigt för denna klientgrupp.

”Jag tror på detta att de kommer till klienterna. Det är grova skor och rakt in i buskaget, på campingplatsen, på en bänk eller var det nu må vara. Avslappnat för de ett kravlöst samtal, till skillnad från när klienterna kommer till ett kontor, då måste de svara på frågor eller fylla i blanketter eller på något sätt måste prestera något.”

Apropå spännvidden i fältarbetarnas uppdrag och att även små insatser är betydelsefulla, säger en annan informant:

”Det är ett team som kan hjälpa till att fixa legitimation och att åka hit och dit, hämta skor eller andra praktiska saker som är oerhört betydelsefulla för dem det gäller. Alla sådana små saker gör att man får en större tilltro till att man faktiskt kan klara av sin vardag, som kanske i sin tur leder till att man kan klara av att ta tag i sin situation när det gäller större saker såsom boende eller behandling.”

Att fältarbetarna inte för journaler diskuteras och lyfts fram som en viktig strategi i arbetet med att etablera förtroendefulla relationer med klienterna. Ett annat område som diskuteras är de situationer då klienter har uteblivit från inbokade möten eller har uppfört sig på ett sätt som inte är förenligt med till exempel en boendeverksamhets förhållningsregler, och vilket sammantaget bidragit till att klienter håller sig undan och inte vågar eller vill ta upp kontakten igen. Här fyller fältarbetarna en funktion för klienterna genom att uppmuntra och motivera till att återknyta kontakten. ”Teamet blir ett stöd för klienterna när de inte vågar titta personalen i ögonen” säger en av de intervjuade. Till skydd för klienterna diskuteras även vikten av att fältarbetarna kan påpeka systemfel och rapportera eller lyfta en fråga till rätt person.

En del av informanterna berättar att de har följt med fältarbetarna ut vid det uppsökande arbetet. I vissa fall har detta skett i studiesyfte och i andra fall har det varit i syfte att finna klienter. De som har varit med fältarbetarna på olika uppdrag vittnar om att klienterna känner till fältarbetarna samt att mötet sker på klienternas villkor. ”Jag har varit med teamet ute på uppdrag och många av klienterna hälsade och kände igen dem, jag fick en bild av att de är uppskattade”.

Några av de intervjuade lyfter även fram aspekten om fältarbetarnas legitimitet och status. Resonemangen här bygger på en uppfattning om att fältarbetarnas kunskaper och erfarenheter, vid samarbete med andra myndigheter och instanser, borde få en större genomslagskraft vid till exempel utredning eller beslutsfattande.

Att samarbeta med Mobila enheten

Genomgående beskrivs samarbetet med Mobila enheten i termer av att fältarbetarna utgör en ”länk” eller en ”bro” i arbetet. Dels fyller fältarbetarna funktionen av att vara en länk mellan olika verksamheter såsom till exempel den psykiatriska vården och socialtjänsten, och dels är fältarbetarna en länk mellan klient och personal. En representant för en boendeverksamhet beskriver det såhär: ”De följer klienterna i några veckor tills de har kunnat landa och orientera sig i huset, och de kommer regelbundet och hälsar på. De är en länk mellan mig och klienterna”.

Samarbetsparter från såväl socialtjänst som sjukvård ger uttryck för ömsesidiga organisatoriska hinder för samverkan mellan de båda sektorerna, och här spelar fältarbetarna en viktig roll i det avseende att de underlättar samverkan genom såväl formella som informella nätverk och kontakter i de respektive sektorerna. En av informanterna säger i sammanhanget:

”De har väldigt god kontakt med dem som bor ute och de som vistas på offentliga platser, alltså klienter, samtidigt som de har väldigt god kontakt med socialsekreterare inom kommunen, sjukvårdspersonal och frivilligorganisationer, och det är väldigt stort.”

De intervjuade har sammantaget en mer eller mindre regelbunden kontakt med fältarbetarna. Kontakten initieras ofta genom telefonsamtal som i sin tur leder till någon form av åtgärd eller insats från fältarbetarnas sida. Här ger informanterna uttryck för att det är smidigt att komma i kontakt med fältarbetarna samt att en kontakt resulterar i en omedelbar åtgärd. ”De är flexibla och ställer upp direkt när någon ringer. Det gör en stor skillnad för alla och det är nog det som gör att de har så bra samarbete med många” säger en av dem. Fältarbetarna ringer också upp samarbetspartners eller gör spontanbesök hos dem, hos en del har fältarbetarna något av fasta besökstider även då dessa är högst preliminära. ”När de är här så haffar jag dem och går igenom olika ärenden”, säger en annan informant. Fältarbetarna medverkar även vid olika nätverks- eller planeringsmöte inom såväl socialtjänst som psykiatrisk vård.

Olika typer av uppdrag ligger till grund för varför de samarbetande parterna kontaktar Mobila enheten, dock handlar det oftast om att de behöver hjälp med att spåra eller finna en klient, eller att de behöver kontakter eller ingångar i syfte att länka en klient vidare till en annan instans. Det kan även handla om att någon vill tipsa fältarbetarna om till exempel tältplatser eller att man har sett eller hört talas om en klient som till exempel sover ute och som misstänks fara illa. Flexibilitet är ett nyckelord i sammanhanget och här beskrivs genomgående att fältarbetarnas spektra av uppdrag är brett, men diskussioner förs också om vikten av en flexibel verksamhet för denna klientgrupp i förhållande till socialtjänstens och sjukvårdens inte alla gånger lika omedelbara och rörliga verksamhet.

Flertalet av de intervjuade diskuterar vikten av informationsutbyte och några resonerar i termer av att fältarbetarna är en ”kunskapsbank” i såväl relationen till klienternas helhetssituation som i relation till nätverk av både formella och informella kontakter. Ett genomgående mönster i de diskussioner som förts handlar om att

personal från olika instanser ibland har en knapphändig information om en klients helhetssituation, och att vetskapen om att fältarbetarna är kopplade till klienten kan underlätta ett beslutsfattande. Flera informanter ger också uttryck för att det är en styrka och till klientens fördel när representanter från olika verksamheter samarbetar, här spelar fältarbetarnas kunskap och nätverk en viktig roll.

Vid de tillfälle då fältarbetarna kontaktar sina samarbetspartners handlar uppdragen ofta om att de vill länka en klient till en verksamhet, att de vill besöka en klient eller att de bisitter en klient i dennes möte med till exempel en myndighetsperson. Fältarbetarna arbetar också motiverande och kan uppmuntra eller förbereda klienten inför ett möte.

”Om de har fått en kontakt så kan de förmedla denna person till mig, då kan de berätta för denna person om mig. Jag kan också följa med ut och besöka klienten, eller om de kommer tillsammans till byrån.”

Sammantaget menar informanterna att samarbetet med fältarbetarna bidrar till ett ökat skydd för klienterna, inte minst i det avseende att samarbetet mellan olika instanser löper smidigare, men framför allt mot bakgrund av att fältarbetarna kan fånga upp personer som far illa och som i många fall inte har någon kontakt med samhällets hjälpsamt instanser. Flertalet menar att det finns ett stort mörkertal när det gäller människor som sover ute och som inte har någon kontakt med vare sig socialtjänst eller sjukvård.

Reflektioner kring en eventuell nedläggning av Mobila enhetens verksamhet

Samarbetsparterna ombads att fritt reflektera över frågan om hur de förhåller sig till en eventuell nedläggning av Mobila enhetens verksamhet. Nedan följer en sammanfattning av de genomgående mönster som vuxit fram från intervjumaterialet.

Flertalet informanter resonerar kring en nedläggning av verksamheten utifrån två huvudaspekter där den ena aspekten handlar om hur en nedläggning skulle komma att påverka deras eget arbete. Den andra aspekten handlar om hur situationen för klientgruppen skulle förändras vid en nedläggning. I det första fallet beskrivs generellt en paradox som å ena sidan bygger på att samarbetsparterna upplever att de blir avlastade i sitt arbete tack vare fältarbetarnas arbete. Å andra sidan beskriver de att fältarbetarna skapar ett merarbete, i huvudsak för personal inom socialtjänst och sjukvård, mot bakgrund av att antalet klienter har ökat i takt med fältarbetarnas ökade tillgänglighet till klientgruppen.

Utifrån aspekten om hur en nedläggning av Mobila enhetens verksamhet påverkar informanternas dagliga arbete, beskrivs generellt att arbetet på olika sätt skulle försvåras i det avseende att de upplever att fältarbetarna genom sitt uppsökande arbete och genom sina nätverk, kunskaper och relationer avlastar personalen i de olika verksamheterna. Avlastningen består av många olika moment men framför allt handlar

det om närheten till klientgruppen i form av fältarbetarnas spårning och sökning efter klienter. Genomgående beskriver de intervjuade att de inte har möjlighet att utföra detta arbete, till stor del på grund av bristande resurser. Det finns representanter från flera verksamheter som även menar att det är en arbetsmiljöfråga samt en försäkringsfråga där de lyfter fram strukturella hinder att lämna sina arbetsplatser i syfte att ge sig ut och spåra klienter. Andra orsaker till varför det upplevs som problematiskt att bege sig ut och söka efter klienter handlar om att tiden inte räcker till i det dagliga arbetet då det inte finns tid avsatt till detta moment, men även att informanterna upplever sig ha en kunskapsbrist såtillvida att de inte vet var klienterna befinner sig samt att de inte har kunskaper om hur man arbetar uppsökande. En informant säger i sammanhanget:

”Ska vi lära oss det också, det kan vi i och för sig lära oss men man kastar bort material. [Fältarbetarna] vet var man ska leta, ska vi ut och leta så får det bli över hela stan så att säga. Det är ett så värdefullt jobb som inte kan mätas.”

Att vara en myndighetsperson och bege sig ut för att söka klienter upplevs även som problematiskt utifrån den rollen man har som företrädare för en myndighet, ställt i relation till klientens bild av rollen. Det finns dock några informanter som beger sig ut och spårar klienter, om än sporadiskt och i liten skala.

Andra aspekter av den avlastning i arbetet som de intervjuade genomgående upplever sig få genom fältarbetarnas arbete, handlar om länkning av klienter mellan olika verksamheter. Dilemmat med samverkan mellan i huvudsak socialtjänst och sjukvård beskrivs utifrån aspekten om att det är problematiskt att finna rätt kontaktperson vid länkning till den andra verksamheten, där kontaktpersonen kan ta emot en klient som kräver någon form av omedelbar insats. Fältarbetarnas nätverk och relationer möjliggör för en bättre samverkan genom smidiga kontakter och ingångar. En av de intervjuade säger apropå dilemmat med samverkan:

”Man måste se var vi har våra brister. När man nu har hittat en brist som vi också har en lösning på så måste man värna för att få behålla den, därför att de gör så att maskineriet fungerar.”

Vikten av en kontinuitet i fältarbetarnas uppsökande arbete beskrivs utifrån såväl resonemang om samverkan som resonemang om klienternas kontakt med fältarbetarna. Diskussioner om vikten av att arbetet ”kan sätta sig i organisationen” lyfts fram i relation till diskussionen om avgränsade projektverksamheter. Här menar de intervjuade att det inte är ovanligt att verksamheter som vänder sig till denna klientgrupp ofta är temporära eller på projektbasis, något som upplevs som felaktigt och orättvist. Insatser som vänder sig till klienter med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik är ofta tidsbegränsade projekt samt ett i allmänhet lågprioriterat område vilket förhindrar möjligheter till kontinuitet och därmed till goda utsikter för bättre resultat, menar informanterna.

I diskussioner kring den andra huvudaspekten, klientperspektivet, menar de intervjuade att många klienter som inte är kopplade till socialtjänst eller sjukvård och som har en sårbar boende- och levnadssituation, skulle inte kunna nås utan Mobila

enhetens verksamhet, eller motsvarande verksamhet. Dessa resonemang bygger på en uppfattning om att det inte finns någon liknande verksamhet idag som har kapacitet att nå och omfatta denna klientgrupp. I diskussioner kring de klienter som fältarbetarna länkat till de olika verksamheterna är bilden entydig, här menar informanterna att vid en nedläggning av Mobila enheten finns det en risk att man skulle förlora eller tappa kontakten med en del klienter. Det upplevs också som en risk att en del klienter skulle få ett sämre hälsotillstånd samt att flera klienter skulle komma att fara illa på olika sätt.

”Länken till klientgruppen skulle försvinna, det finns en risk för att dessa människor skulle bli ännu sämre rent psykiskt samt att de i värsta fall skulle dö. De marginaliserade kommer ännu längre bort och man tappar den gruppen.”

Att det finns upparbetade kunskaper, relationer och nätverk är också något som diskuteras där ett genomgående drag handlar om att det arbete som hitintills har lagts ner och som har skapat denna ”kunskapsbank”, skulle gå förlorad vid en nedläggning. Resonemangen här bygger på uppfattningen att detta skulle drabba klienterna utifrån ett sämre samverkans- och länkningsperspektiv professioner och verksamheter emellan. Vikten av kontinuitet utifrån klientperspektivet betonas utifrån resonemang om att etablera långsiktiga och hållbara relationer med klienterna. En informant säger i sammanhanget:

”Skulle detta försvinna så... det inger människor hopp, det skulle vara att lura dessa klienter där man har satt igång en process. Det skulle vara alldeles förfärligt.”

Reflektioner kring en eventuell utveckling av Mobila enhetens verksamhet

Avslutningsvis finns nedan en sammanställning av samarbetsparternas fria reflektioner kring frågan om hur Mobila enhetens verksamhet skulle kunna utvecklas om det gavs möjligheter för detta.

Det finns flera olika förslag om hur Mobila enhetens verksamhet skulle kunna förändras och utvecklas. Spektrat på enstaka exempel spänner från förslag om en förändrad lagstiftning i syfte att ytterligare slå vakt och skydda klienter med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik, till förslag om att enhetens arbete ska vända sig till fler grupper som av olika anledningar lever i utanförskap. En stadsövergripande boendeplanering, sammanslagning med Uppsökande teamet, samt att inhämta goda internationella exempel från liknande verksamheter, är också några spontana förslag på utveckling och förändring.

Ett gemensamt drag i diskussionerna speglar dock ett förslag som handlar om att utöka enheten med fler kompetenser, särskilt nämns här vikten av att Mobila enheten har läkarkompetens. Resonemangen här tar sin utgångspunkt i såväl en önskan om enhetens tydligare förankring inom den psykiatriska vården, men resonemangen

vittnar även om svårigheter att komma i kontakt med läkare när det finns behov av detta, utifrån klienternas situation. ”Hur många läkare tar emot en hemlös? Man får verkligen slåss” säger en av de intervjuade i sammanhanget. I dessa diskussioner dras paralleller till NIP-teamet, men läkarkompetens utifrån klienters fysiska hälsa lyfts även fram som en viktig utveckling av verksamheten.

Ett annat förslag på utveckling som diskuteras handlar om vikten att nå ut med information om Mobila enhetens verksamhet samt att sprida kunskaper och erfarenheter som förvärvats. Att även ge verksamheten legitimitet och status i förhållande till andra samhällsinstitutioner såsom till exempel sjukvård och socialtjänst diskuteras. Här menar de intervjuade att de rekommendationer om åtgärder eller beslut angående klienter, som kommer från Mobila enheten, måste tillskrivas ett högre värde än vad som görs idag. I dessa diskussioner finns även förslag om att samarbeta med högskolor och universitet såväl i syfte att inhämta forskning och nya rön på området, som i sammanhanget om att erbjuda till exempel socionomstudenter praktik inom Mobila enheten. Att studenter erbjuds genomföra sin praktik inom enheten, grundas på argumentet om att det skulle kunna skapa möjligheter för en självkritisk blick på verksamheten, som i sig kan bidra till vidare utveckling.

Ytterligare ett förslag som diskuteras handlar om att integrera eller koppla enhetens arbete till Beroendecentrum eller Dubbeldiagnosmottagningen. Dessa diskussioner bottenar i önskemål om utökade möjligheter att med samordnade insatser kunna ge klienter rätt vård och behandling.

Att enheten även kan bemannas av kvinnlig personal lyfts också fram. Argumentet här handlar om att med hjälp av kvinnlig personal skulle verksamheten kunna nå fler kvinnor med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik.

Sammanfattning av intervjumaterial

Mobila enheten har sedan starten 2006 byggt upp ett nätverk av samarbetspartners där socialtjänst, psykiatri, boendeverksamheter, Uppsökande teamet, Personliga ombud, Fastighetskontoret och Gatukontoret utgör några parter. I intervjuer med representanter för dessa verksamheter ges en entydig bild av att de upplever samarbetet med Mobila enheten som positivt och viktigt. Inte minst betonas vikten av en flexibel och länkande verksamhet för såväl samarbetspartners som klienter med missbruks- och dubbeldiagnosproblematik. Denna klientgrupp beskrivs generellt som en skygg grupp som ofta inte vill ha någon kontakt med myndigheter.

Informanterna ger uttryck för ömsesidiga organisatoriska hinder för samverkan mellan bland annat socialtjänst och sjukvård, och här beskriver de att fältarbetarna med sina formella och informella nätverk underlättar denna samverkan. Detta beskrivs som en tillgång i det egna arbetet men det beskrivs också som en viktig resurs utifrån klientgruppens behov. I sammanhanget betonas dock även aspekten om att fler klienter har kopplats till de olika verksamheterna genom fältarbetarnas ökade tillgänglighet till klientgruppen. Detta beskrivs i termer av att fältarbetarna har skapat ett merarbete för personal inom i huvudsak socialtjänst och psykiatri.

De olika samarbetsparterna kontaktar Mobila enheten oftast utifrån behov av att spåra och finna en klient eller behov av att länka en klient till en annan verksamhet. Generellt menar de intervjuade att spårning av klienter kräver en unik kunskap och kännedom, en kunskap som de själva upplever att de inte besitter. Länkning av klienter mellan verksamheter underlättas också av fältarbetarnas kontakter och ingångar genom deras samarbete med många olika samarbetspartners.

Fältarbetarnas uppdrag omfattar även att motivera och stödja klienter i deras möte med till exempel socialtjänst och sjukvård. De intervjuade beskriver dilemmat med denna klientgrupp i termer av att tidsbokning som metod inte är tillämpligt för denna grupp då klienterna har svårt att infinna sig på en viss plats vid en viss tidpunkt. Här beskrivs fältarbetarna som en resurs då de kan stötta och hjälpa klienterna att närvara vid bokade möten.

Förtroende, flexibilitet och kontinuitet är nyckelord i de intervjuades beskrivningar av Mobila enhetens verksamhet. Vikten av att kunna etablera förtroende med såväl klienter som samarbetspartners lyfts fram av de intervjuade, och här menar de att fältarbetarna har goda relationer och åtnjuter stort förtroende från såväl klientgruppen som de samarbetande parterna. Den flexibilitet som Mobila enhetens verksamhet bygger på lyfts fram som nödvändig utifrån aspekten om den komplexitet som omgärdar klienter med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik. Kontinuiteten betonas som väsentlig utifrån möjligheter att etablera förtroendefulla och långsiktiga relationer med såväl klienter som samarbetspartners. De intervjuade uttrycker sammantaget stor skepticism till en nedläggning av Mobila enhetens verksamhet, och vill istället se att verksamheten permanentas och utökas i syfte att säkra och förvalta den kunskap och de nätverk av samarbetspartners som enheten genererat sedan starten av verksamheten.

Kapitel 5. Analys

Detta avsnitt startar med en kort diskussion kring de centrala huvudfrågor som utvärderingen avser att belysa. Därefter följer en redogörelse av målgruppens boendesituation samt om problematiken kring socialtjänstens utbud av bostäder. Avsnittet avslutas med diskussioner om behovet av förändrade arbetssätt och anpassade metoder för hemlösa med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik.

De centrala utvärderingsfrågorna

De huvudfrågor som ligger till grund för utvärderingen tar sin utgångspunkt i såväl klientgruppens situation som Mobila enhetens samarbetspartners. Frågorna handlar om hur klienter kom i kontakt med Mobila enheten och hur deras situation såg ut vid tidpunkten samt hur denna situation har förändrats sedan dess. Frågorna handlar även om vilka samarbetspartner enheten har samt hur dessa upplever Mobila enhetens arbete.

För de klienter vars akter har granskats inom ramen för denna utvärdering, visar resultatet att en majoritet av klientgruppen vid deras första kontakt med fältarbetarna, sov ute eller bodde i tält eller husvagn. Denna typ av boende innebar boende i till exempel portuppgångar, på parkbänkar och i bilar samt tältboende i form av skjul, hydda och buskageboende. Flertalet av klienterna hade vid tidpunkten en högst sporadisk kontakt med socialtjänst eller sjukvård. En majoritet hade missbruksproblem och drygt hälften hade psykisk problematik. I ungefär hälften av fallen kom fältarbetarna i kontakt med klienterna genom det uppsökande arbetet. Flertalet i klientgruppen har genom fältarbetarna länkats till socialtjänst, sjukvård eller till andra instanser som varit aktuella för den enskilde. De insatser som i huvudsak erbjudits klienterna handlar om ekonomiskt bistånd samt härbärges- eller annan typ av korttidsboende inom socialtjänstens försorg. Klienter med missbruksproblematik har i flera fall erbjudits missbruksbehandling, droganalyser, avgiftning samt kontakter med Beroendecentrum och Dubbeldiagnosmottagningen. Även kontakter med socialrådgivare, kurator, Personligt ombud, God man samt medicinering nämns som insatser för en del av klientgruppen. Vid tidpunkten för aktgranskning visar resultatet att flertalet av de som tidigare sov ute eller bodde i tält eller husvagn, senare hade flyttat in på härbärke, vistades på institution eller bodde i annat korttidsboende via socialtjänsten. En fjärdedel av klientgruppen hade vid tidpunkten för aktgranskning samma boendesituation som vid tidpunkten för fältarbetarnas första kontakt med dem. Drygt hälften av denna grupp sov stadigvarande ute eller bodde i tält eller husvagn. Vid tidpunkten för aktgranskning hade tre klienter ett eget bostadskontrakt, tre klienter hade LSS-boende och en klient var på god väg att bli innehavare av ett bostadskontrakt.

Under Mobila enhetens första verksamhetsår arbetade fältarbetarna i huvudsak med att knyta kontakter och etablera relationer med klientgruppen, men arbetet hand-

lade även om att etablera kontakter med samarbetspartners. Några exempel på samarbetspartners som kan nämnas här är socialtjänsten, psykiatrisk öppen- och slutenvård, boendeverksamheter, träffpunkter för hemlösa såsom kyrkor och caféer, Gatu- och Fastighetskontoret, Fordonsflyttarna samt Uppsökande teamet i Malmö och Specialinstitutionen i Köpenhamn. Utifrån intervjuer med enhetens samarbetspartners kan några gemensamma drag fastställas. Bland annat upplever samarbetsparterna entydigt ett gott samarbete med fältarbetarna, det är smidigt att komma i kontakt med fältarbetarna och en kontakt leder till en omedelbar åtgärd eller insats. De intervjuade menar också att Mobila enheten fyller en viktig funktion för såväl samarbetsparterna som klientgruppen, framför allt i det avseende att arbetet med spårning och länkning av klienter underlättas genom fältarbetarnas informella och formella nätverk. Vikten av en flexibel verksamhet i arbetet med klienter med missbruks- eller dubbeldiagnosproblematik betonas i förhållande till socialtjänstens och sjukvårdens inte lika rörliga verksamheter. Klientgruppen beskrivs som skygg och rädd för myndigheter och informanterna menar att det finns ett behov av en verksamhet likt Mobila enheten, i syfte att kunna nå, motivera och stödja denna klientgrupp. I detta avseende betonas även vikten av att fältarbetarna arbetar i klienternas egna miljöer. Intervjupersonerna menar även att Mobila enheten borde ha en högre legitimitet i det avseende att fältarbetarnas arbete, kunskaper och erfarenheter borde tillskrivas ett högre värde vid till exempel beslut om insatser inom socialtjänst och sjukvård.

Den förändrade boendesituationen

Som man kan se i det sammanställda materialet från granskningen av akter och patientjournaler finns det en rörlighet för målgruppens boendesituation på så sätt att flertalet vid tidpunkten för aktgranskning hade en annan boendesituation än vid deras första möte med fältarbetarna. Förklaringen till vilka mekanismer som ligger bakom denna rörlighet kan inte det empiriska materialet ge svar på, materialet räcker helt enkelt inte till att besvara frågor som handlar om orsaker till målgruppens förflyttning mellan de olika boendekategorierna. Nedan tar jag därför hjälp av resonemang som bygger på tidigare forskning. Denna forskning kan hjälpa till att tolka resultatet från såväl akt- och journalmaterial som från intervjuer. De slutsatser som dras nedan får dock i bästa fall ses som preliminära då uppdraget inte givit möjlighet till en mer detaljerad analys.

I regeringens strategi från 2007 som handlar om det fortsatta arbetet med att motverka hemlöshet nämns som första mål en garanti om att alla ska vara garanterade tak över huvudet⁵⁸. Denna strategi kan möjligen i något avseende ha bidragit till att fler av dem som tidigare sov ute nu har flyttat in på härbärge. Den bostadspolitik som förs i Malmö kan naturligtvis också ha givit avtryck på resultatet. I Malmö har bland annat bostadslöshets- och hemlöshetsproblematiken delegerats till stadsdelnivå men

⁵⁸ Socialdepartementet (2007) *Hemlöshet – många ansikten mångas ansvar. En strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden.*

man har under senare tid fört diskussioner om att återinföra ett centraliserat ansvar för dessa frågor. Beslut har fattats om en kommungemensam handlingsplan för hemlösa⁵⁹. Knutagård menar att en ökning av alternativa boenden har skett i Malmö under de senaste åren, och att dessa boenden är organiserade utifrån en modell om en boendetrappa där natthärbärg utgör det första trappsteget. Han menar vidare att klienter med dubbeldiagnosproblematik ofta hänvisas till härbärgen och korttidsboende⁶⁰. Även Sahlin diskuterar en ökning av den sekundära bostadsmarknaden under 90-talet där motivet är att ge tillfällig bostad till hemlösa men också att ge de hemlösa träning i att ha ett eget boende så att de på sikt ska kunna få egna bostäder med förstahandskontrakt, något hon för kritiska diskussioner om⁶¹. En annan tolkning som kan ligga nära till hands utifrån frågan om vilka orsaker som bidragit till att den grupp klienter som tidigare sov ute eller bodde i tält eller husvagn och som vid tidpunkten för aktgranskning bodde på härbärke eller i något av socialtjänstens boende, handlar om den roll och funktion fältarbetarna har haft i mötet med dem som sovit ute eller bott i tält eller husvagn. Strömfors och Erdal⁶² pekar på vikten av tillit och förtroende i det kontaktskapande arbetet med klientgruppen när det handlar om det uppsökande arbetet. Att kunna etablera en förtroendefull relation som uppsökare är en process som tar lång tid. Framgångsfaktorn för förändring handlar enligt dessa forskare om en god relation mellan uppsökaren och klienten. Intervjupersonerna i utvärderingen menar också att fältarbetarnas förmåga att etablera goda relationer med klienterna har bidragit till ett ökat antal länkade klienter till de olika verksamheterna.

Akt- och journalmaterialet visar att en stor förändring över tiden handlar om klienter som tidigare sov ute, bodde på natthärbärke eller bodde i tält eller husvagn, och som nu flyttat in på härbärke, institutionsboende eller i något av socialtjänstens boende. Den slutsats som jag drar bygger på uppfattningen om att klienternas kontakt med fältarbetarna har varit ett kritiskt moment för deras förändrade boendesituation. De klienter som tidigare sov ute eller bodde i tält eller husvagn hade i flera fall inte en väletablerad eller kontinuerlig kontakt med socialtjänsten eller den psykiatriska vården. Denna grupp av klienter höll sig undan myndigheterna och uppvisade misstro till dem, enligt intervjupersonerna. I takt med att fältarbetarna skapade tillit och förtroende samt etablerade en relation med klienterna gavs också möjligheter för dem att länka klienterna till socialtjänsten men även till den psykiatriska vården. Jag menar att en orsak till varför dessa klienter inte längre sover ute eller bor i tält eller husvagn, kan ha att göra med att de i första hand fick stöd i processen att bli länkade till samhällets hjälpapparat. Materialet från akter och intervjuer visar också att fältarbetarnas stöd till klienterna att kunna upprätthålla kontakten med till exempel socialtjänst och sjukvård har varit väsentlig i denna process. Min bedömning är att

⁵⁹ Löfstrand, C & Nordfeldt, M (red) (2007) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*.

⁶⁰ Knutagård, M (2006) "Hemlöshet". I Denvall, V & Vinnerljung, B (red) *Nytta och fördärv. Socialt arbete i kritisk belysning*.

⁶¹ Sahlin, I (2007) "Den sekundära bostadsmarknadens följder och förändring". I Löfstrand, C & Nordfeldt, M (red) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*.

⁶² Erdal, B (red) (2006) *Ute inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*.

fältarbetarnas stöd i detta arbete uteslutande har kunnat ges mot bakgrund av att de har etablerat förtroendefulla relationer med klienterna.

Mobila enhetens verksamhet i form av fältarbetarnas uppdrag att etablera hållbara relationer med klientgruppen samt att stödja dem i att upprätthålla en kontinuerlig kontakt med socialtjänst och sjukvård, har enligt min bedömning bidragit till att de klienter som tidigare befann sig utanför alternativt hade mycket sporadiska kontakter med samhällets hjälpapparat, nu har en mer kontinuerlig kontakt med de hjälpande instanserna. Man kan konstatera att dessa klienter i stor utsträckning nu har flyttat in på härbärke eller annat boende inom socialtjänstens försorg samt i vissa fall befinner sig på behandlingshem, från att tidigare ha sovit ute eller bott i tält eller husvagn. Viktigt att notera är dock att denna klientgrupp i stort för en ambulering tillvaro och bor periodvis på härbärke, lågtröskelboende eller i något annat av socialtjänstens boende. Med detta kan också konstateras att de boendeinsatser som erbjudits denna klientgrupp till stor del inte är av en mer långsiktig eller permanent form, utan får betraktas som relativt kortsiktiga boendelösningar, även då det finns exempel på klienter som bott på härbärke under lång tid. De finns också exempel på klienter som aktivt avböjt insatser i form av härbärgesboende, detta mot bakgrund av att de tidigare har bott på härbärke och att de inte accepterar den boendeformen. Nedan förs några resonemang om den problematik som omgärdar kortsiktiga boendelösningar i form av härbärges- och korttidsboende.

Socialtjänstens utbud av bostäder

Med stöd i materialet från akter och intervjuer kan det konstateras att de erbjudanden om boenden som de klienter som tidigare sov ute eller bodde i tält eller husvagn har fått, till största del handlar om härbärke eller annat boende inom socialtjänstens försorg. Sett till hela målgruppen finns det endast tre klienter som har ett eget bostadskontrakt, tre klienter bor i LSS-lägenhet och en klient har goda utsikter att inom kort ta över bostadskontraktet. Det stora flertalet av klienterna i målgruppen befinner sig således stadigvarande inom ramen för Socialstyrelsens och ETHOS definition av hemlöshet. Utifrån resonemangen ovan kan man konstatera att det endast är en liten del av målgruppen som idag har en permanent boendeform och att vägen fram till detta boende har kantats av härbärgesboende i omgångar.

Knutagård menar att rätten till bostad idag är starkt begränsad och villkorad samt att de som är utestängda från den ordinarie bostadsmarknaden är hänvisade till socialtjänsten som i sin tur saknar de verktyg som krävs för att kunna lösa den lokala hemlöshetsproblematiken⁶³. Att bo på härbärke eller i annat boende utan besittningsrätt får stora implikationer för klienterna. Denna pendling eller ambulering som sker för det stora flertalet av klienterna i målgruppen, utifrån aktmaterialet, kan enligt

⁶³ Knutagård, M (2006) "Hemlöshet". I Denvall, V & Vinnerljung, B (red) *Nytta och fördärv. Socialt arbete i kritisk belysning*.

Beijer⁶⁴ försämra klienternas psykiska och fysiska hälsa och förstärka känslan av hopplöshet. Ofta är insatserna för denna målgrupp episodiska och inte anpassade till klienternas behov. Ambulerandet blir en vandring i upprepade misslyckande och enligt Swärd⁶⁵ kan hemlösheten i sig skapa nya och fördjupade problem för dem som varit hemlösa under långvariga och sammanhängande perioder. Även Socialstyrelsens tredje nationella kartläggning av hemlöshetens omfattning i Sverige, visar att personer som har varit hemlösa under en längre period i högre utsträckning har något problem som de behöver stöd för. De problem som tycks öka mest med tiden som hemlös är bland annat somatiska och psykiska problem⁶⁶. Det har också visat sig att stödboende ibland kan vara en belastning som leder till inlåsningseffekter, på så sätt att den hemlöse blir kvar i detta stödboende. Svårigheten att bli godkänd som hyresgäst med eget förstahandskontrakt underlättas inte heller av stödboende. Kommunens boendelösningar för hemlösa riskerar därigenom att bli en egen bostadsmarknad, med helt egna regler och förutsättningar⁶⁷. För många hemlösa har härbärgets också utvecklats till något av en permanent boendeform⁶⁸. Härbärgesmiljöerna i sig har inte heller enligt Swärd⁶⁹ förändrats i någon större utsträckning sedan de startade under 1800-talet och han menar att många forskare är tveksamma till om härbärgen överhuvudtaget har några positiva effekter. Kortsiktigheten i boendet, svårigheter att skapa privata sfärer samt ansamlingen av människor med problem riskerar att få en negativ inverkan på de skötsamma härbärgesgästerna⁷⁰. Det finns också en stor risk att långvarigt hemlösa socialiseras in i en asocial livsstil⁷¹. Sammantaget kan man se att de insatser i form av till exempel härbärgesboende som erbjudits det stora flertalet av de klienter som tidigare sov ute eller bodde i tält eller husvagn, riskerar att förvärra deras hälsa, såväl psykiskt som fysiskt, samt att dessa kortsiktiga boendelösningar även riskerar att permanenta utanförskapet, bostadsmässigt såväl som socialt.

Klienter vars boendesituation inte har förändrats över tiden

En fjärdedel av målgruppen har inte en förändrad boendesituation från tidpunkten då fältarbetarna kom i kontakt med dem i förhållande till tidpunkten för akt- och journalgranskning. Drygt hälften av klienterna i denna grupp sover stadigvarande ute eller

⁶⁴ Beijer, U (2004) *Hemlösa män i Stockholm. En femårig uppföljning av 82 hemlösa män i Stockholm – de flesta med psykiska funktionshinder.*

⁶⁵ Swärd, H (2008) *Hemlöshet.* Andra upplagan.

⁶⁶ Socialstyrelsen (2006) *Hemlöshet i Sverige 2005 – omfattning och karaktär.* Andra upplagan.

⁶⁷ Björklund, H, Larsson, M & Salehi, E (2008) *Det byggs för lite och det som byggs är fel. En kartläggning av bostadsförsörjningen i Skåne län och dess konsekvenser för vissa grupper.*

⁶⁸ SOU 2000:14 *Adressat okänd. Om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik.* Delbetänkande av kommittén för hemlösa.

⁶⁹ Swärd, H (2008) *Hemlöshet.* Andra upplagan.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ SOU 2000:14 *Adressat okänd. Om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik.* Delbetänkande av kommittén för hemlösa.

bor i tält eller husvagn. De insatser som erbjudits dessa klienter handlar i huvudsak om härbärgesboende, missbruksbehandling, kontakter med Beroendecentrum och Personligt ombud. Det finns också exempel på klienter som aktivt avböjt erbjudande om härbärgesboende. Endast ett fåtal har stadigvarande kontakt med socialtjänsten och uppbär ekonomiskt bistånd.

Det finns exempel som visar fältarbetarnas länkning av klienter till socialtjänsten där klienterna med hjälp av fältarbetarna ansökt om boende eller annan insats men där socialtjänstens bedömning har varit att ge avslag på ansökan. Detta beslut har fattats trots att de sökande sover ute eller bor i tält eller husvagn och trots att fältarbetarnas initiala bedömning varit att klienten i fråga har varit berättigad till någon form av insats. Enligt min bedömning kan dessa avslagsbeslut ha fått som konsekvens att klienterna avbrutit sin kontakt med socialtjänsten. Även Sahlin visar i sin undersökning av bostadslösas erfarenheter av myndigheter⁷² att klienter som är besvikna på beslut eller bemötande inom socialtjänsten har sagt upp kontakten med socialtjänsten. Därmed har de också avstått från försörjningsstöd till uppehälle, något de eventuellt hade varit berättigade till. Sahlin visar också att orsaker till varför klienter avböjer erbjudande om härbärgesboende kan handla om såväl deras oro om att inte kunna hålla sig drogfria men det kan också handla om att de upplever den typen av boende som kränkande och stigmatiserande⁷³. De bostadslösa i Sahlins undersökning upplever också att de på grund av sina bostadsproblem och ibland även på grund av andra problem, tillhör en grupp människor som ingen vill ta ansvar för.

Vilka implikationer ovanstående resonemang får för fältarbetarnas motivationsarbete för klienterna, kan man endast spekulera om, men det är rimligt att förmoda att deras arbete åtminstone inte underlättas av socialtjänstens avslagsbeslut, beslut som jag inte menar alla gånger har grundats på klientens helhetssituation, en situation som många gånger omfattar inte endast missbruksproblematik utan även svåra psykiska problem som en följd av hemlöshet. I sammanhanget åsyftar jag de beslut som fattats mot bakgrund av att klienten inte inkommit med samtliga dokument som styrker dennes ekonomiska- och livssituation i stort, eller de avslagsbeslut eller avskrivningar som gjorts mot bakgrund av att klienten inte infunnit sig vid avtalat möte. Är det rimligt att ställa dessa krav på denna klientgrupp? Jag menar här att de arbetsmetoder som socialtjänsten och i vissa fall sjukvården använder sig av i form av att arbeta med tidsbokning samt att inkräva en mängd dokument som beslutsunderlag för insatser, slår mycket hårt mot denna klientgrupp. Intervjupersonernas resonemang bekräftar också denna bild och generellt menar de intervjuade att hjälpsystemet ställer för stora krav på denna grupp. Den slutsats jag drar här handlar om att det krävs förändrade arbetssätt och anpassat stöd till denna klientgrupp, det traditionella regelverket vid bedömning och beslutsfattande är inte tillämpligt för denna grupp. Intervjupersonernas beskrivningar av behovet av legitimitet för fältarbetarna tolkar jag i sammanhanget i termer av att den kunskap som fältarbetarna har om klienterna borde få en större

⁷² SOU 2001:95 *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället*. Expert och forskningsrapporter. Bilagedel. Slutbetänkande av Kommittén för hemlösa.

⁷³ Ibid.

genomslagskraft vid beslutssituationer som nämnts ovan och som sammantaget eventuellt hade kunnat bidra till en mindre sårbar boende- och livssituation för många klienter. Det finns intervjupersoner som beskriver att de inhämtar fältarbetarnas kunskaper och bedömningar vid beslutsfattande, men att få fler tjänstemän att göra detta är en av de framtida utmaningar som jag menar att Mobila enheten står inför.

Behov av förändrade arbetssätt och anpassat stöd

Klienter med psykisk störning och missbruksproblem leder till ett väsentligt ökat hjälpbehov, en svår social problematik samt ett sämre förlopp med stor risk för utslagning och för tidig död, detta fastställs i utredningen *Att motverka hemlöshet*⁷⁴. Utredningen visar också att klienters psykiatriska problembild och drogmissbruk över tid har en förödande och förvärrande effekt på varandra. Klienter med denna typ av problematik är ofta kända inom socialtjänsten och inom psykiatrin, men där dilemmat är att de respektive verksamheterna handlägger frågor om missbruk eller psykiatrisk störning var för sig. Om klientens dubbla problematik över huvud taget identifieras så sker behandlingarna efter varandra, menar utredarna. Mycket sällan sker det integrerat och parallellt, trots att det finns ett massivt vetenskapligt stöd för att så måste ske om insatserna ska bli framgångsrika⁷⁵.

Beijer⁷⁶ har också identifierat behovet av ett mer anpassat stöd till denna klientgrupp och hon menar att det skulle vara såväl humanare som mer ekonomiskt lönsamt för hjälpsystemet i stort, om hemlösa med dubbeldiagnos får den anpassade hjälp som de har behov av utifrån såväl deras dubbla problematik som utifrån deras bostads-situation. Socialstyrelsens kartläggning från 2006 visar också att en hög andel av de personer som varit hemlösa under en lång tid uppges ha problem med missbruk. Dessutom ökar förekomsten av bland annat psykiska problem med tiden som hemlös⁷⁷. Beijer konstaterar också i studien *Hemlösa män i Stockholm*⁷⁸ att när de hemlösa bott under mer ordnade former har inläggningar på sjukhus för missbruksproblem och psykiska problem minskat.

Utredningen *Adressat okänd. Om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik*⁷⁹ har också identifierat behovet av ett förändrat arbetssätt när det handlar om hemlösa med psykiska problem, med eller utan ett pågående missbruk. Detta är en klientgrupp vars problematik skapar stora svårigheter för socialtjänsten och för sjukvården genom

⁷⁴ SOU 2001:95 *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället*. Slutbetänkande av Kommittén för hemlösa.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Beijer, U m.fl. (2004) *Vad vet vi om narkotikaanvändarna i Sverige?*

⁷⁷ Socialstyrelsen (2006) *Hemlöshet i Sverige 2005 – omfattning och karaktär*. Andra upplagan.

⁷⁸ Beijer, U (2004) *Hemlösa män i Stockholm. En femårig uppföljning av 82 hemlösa män i Stockholm – de flesta med psykiska funktionshinder*.

⁷⁹ SOU 2000:14 *Adressat okänd. Om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik*. Delbetänkande av kommittén för hemlösa.

att flera av dem bland annat uteblir från bokade besök hos socialsekreterare eller till exempel avbryter påbörjade behandlingar. Intervjupersonerna inom ramen för denna utvärdering bekräftar denna bild och beskriver problematiken kring tidsbokning som arbetsmetod för denna målgrupp. De intervjuade betonar också att det är av vikt att fältarbetarna kan stötta och uppmuntra klienter att infinna sig vid avtalade möten.

Utredningen ovan visar också att teamarbete som kännetecknas av hög grad av kontinuitet, tillgänglighet och uppsökande strategier har positiva effekter, inte minst mot bakgrund av teamens sammansatta kompetens. Vidare visar utredningen att motivationsarbetet är av vikt för denna målgrupp, där det många gånger handlar om att skapa en arbetsallians där klienten kan känna sig trygg och få hjälp med andra problem innan man börjar fokusera på missbruket.

Sahlin och Löfstrand⁸⁰ diskuterar olika aspekter av klientkompetens och menar att det är viktigt för klienter att känna till hur olika myndigheter fungerar. Klientkompetens innefattar att skapa kreativa allianser med informella eller ideella kontaktpersoner eller myndighetspersoner. De båda forskarna menar att ”... det krävs ett inte oväsentligt mått av kompetens och kreativitet för att som klient få det bistånd man vill ha och anser sig ha rätt till och för att motverka negativa beslut”⁸¹.

Det finns informanter som beskriver att de arbetar utifrån såväl formella som informella system, baserade på klienternas varierade behov. Det finns också de intervjupersoner som menar att fältarbetarnas många olika typer av insatser för klientgruppen, alltifrån att hjälpa till med bank- och legitimationsärenden till att ordna skor eller vara behjälplig vid flytt, har en stor betydelse för klienternas bild av att en förändring av livssituationen i stort är möjlig. Fältarbetarnas breda kompetens i form av att de representerar såväl socialtjänst som sjukvård, diskuteras också av intervjupersonerna där de menar att detta är en nödvändighet i syfte att förhindra att klienterna ”faller mellan stolarna”. De intervjuade vittnar även om fältarbetarnas motivationsbaserade arbete och att detta är av vikt för klienternas kontinuerliga medverkan i en insats.

Utifrån resonemangen ovan om vikten av förnyade arbetssätt och kreativa allianser drar jag paralleller till Mobila enheten och till fältarbetarnas funktion för klienterna som varandes den informella stödkontakt som många klienter har behov av i mötet med en myndighet. Även de representanter från sjukvården som berättat om sina arbetsmetoder via informella bokningssystem ingår också enligt min bedömning i dessa stödjande allianser för klienterna. Sammantaget kan fältarbetarnas och sjukvårdspersonalens okonventionella arbetssätt ha haft en betydande inverkan för de i målgruppen som avbrutit ett pågående missbruk. Vid tidpunkten för akt- och journalgranskning hade 44 procent av målgruppen ett pågående alkohol- eller drogmisbruk, en minskning med 19 procent från fältarbetarnas första kontakt med klienterna.

De intervjuade beskriver också att fältarbetarna bisitter klienter i deras möte med myndigheten, och att detta utgör ett stöd för såväl klienter som personal. Att

⁸⁰ SOU 2001:95 *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället*. Expert och forskningsrapporter. Bilagedel. Slutbetänkande av Kommittén för hemlösa.

⁸¹ Ibid: sid 76

samverkan mellan till exempel socialtjänst och sjukvård fungerar smidigare med hjälp av fältarbetarna kan också konstateras utifrån intervjumaterialet. Denna förbättrade samverkan kan i bästa fall ha bidragit till att sex klienter från målgruppen inom ramen för utvärderingen idag har egna bostadskontrakt alternativt bor i LSS-lägenhet. Aktmaterialet visar i dessa fall att det finns täta kontakter mellan myndighet och klient, och en tydlig samverkan mellan flera olika verksamheter, såväl myndigheter som frivilligorganisationer.

Slutdiskussion

Denna avslutande diskussion startar med en bedömning av utvärderingsresultatet i förhållande till Mobila enhetens Projektplan. Därefter förs resonemang om några olika aspekter av det uppsökande arbetet. Avsnittet avslutas med några reflektioner kring de utmaningar som Mobila enheten står inför vid en permanentning av verksamheten.

Mobila enhetens Projektplan

Resultatet av utvärderingen visar att ett aktivt uppsökande arbete riktat till målgruppen hemlösa med psykiska problem bedrivits i projektform sedan januari 2006. Enheten har dock inte bemannats av personal dygnet runt, i enlighet med de beskrivningar som ges i Projektplanen, däremot har två fältarbetare dagtid arbetat med uppsökande verksamhet i Malmö. En av fältarbetarnas uppgifter utifrån Projektplanen handlar om att långsiktigt utveckla kontakter med och skapa förtroende hos personer som är hemlösa och som förmodas lida av psykisk sjukdom. Resultatet från utvärderingen ger vid handen att detta arbete har utförts enligt planen. Fältarbetarna har även sedan starten av verksamheten knutit kontakter och byggt upp nätverk av samarbetspartners där antalet parter omfattar långt fler än de som nämns i Projektplanen. I Mobila enhetens Verksamhetsrapport för 2006 finns det beskrivet att verksamheten under det första året endast till viss del följt Projektplanen, där det bland annat nämns att de vårdplatser som inledningsvis fanns på avdelningen 80 och som var avsedda för patienter som Mobila enheten kom i kontakt med, försvann i samband med en omorganisering under 2006.

I informella samtal med Mobila enhetens fältarbetare samt verksamhetens styrgrupp har det beskrivits att det finns en medvetenhet om att verksamhetens Projektplan inte ger en rättvisande bild av hur enhetens arbete och målsättningar kommit att se ut över tiden och det ges uttryck för att planen initialt inte gav en realistisk beskrivning av hur verksamheten skulle bedrivas. Styrgruppen har dock valt att behålla planen utan revideringar. Detta innebär att planen innehåller arbetsmoment som man sedan starten accepterat inte ingår i enhetens verksamhet. Ett par av dessa moment handlar om den forskning som skulle bedrivas av forskare i biologisk psykiatri vid Lunds universitet samt den kontinuerliga dokumentation av klienters medicinska och sociala behandlingsbehov som skulle ske, moment som alltså inte ingår i verksamheten idag.

I Projektplanen finns även Socialtjänstens ansvar beskrivet där denna instans ”... ansvarar för att skapa lämpliga boendelösningar och för utformning av stödet till de boende”⁸². Socialtjänsten ska enligt Projektplanen medverka i planeringen av vilka långsiktiga åtgärder som erfordras för att tillförsäkra den hemlöse tillgång till ett ändamålsenligt och långsiktigt boende. Utifrån Mobila enhetens Verksamhetsrapport från 2006 finns resonemang om att kommunen inte har kunnat leva upp till dessa förväntningar och att fältarbetarna därmed fått inrikta sitt arbete på att utgöra en stöd-funktion vid de kortsiktiga boendelösningar som erbjudits klienterna. Resultatet från denna utvärdering bekräftar detta då endast ett fåtal i klientgruppen vid tidpunkten för aktgranskning hade en boendesituation av mer långsiktig karaktär. Sammantaget innebär detta att det stora flertalet i urvalsgruppen för denna utvärdering stadigvarande har en bostadssituation som omfattas av Socialstyrelsens definition av hemlöshet. Därmed kan det konstateras att klienterna i flertalet fall har erbjudits boendeformer som inte endast är av kortsiktig karaktär utan som även riskerar att förvärra deras psykiska och fysiska hälsa samt riskerar att permanenta deras utanförskap, bostadsmässigt såväl som socialt. Min bedömning här är att fältarbetarna har utfört sitt uppdrag att söka upp och etablera goda relationer med klientgruppen men att det ansvar som socialtjänsten ska ta utifrån de beskrivningar som finns i Projektplanen, inte har uppfyllts.

Att arbeta uppsökande – ett arbete på stående fot

Som man kan se utifrån materialet i denna rapport innebär det uppsökande arbetet till sin form att arbeta i klientens miljö och till stor del på klientens villkor där dennes önskemål och behov i stort får styra innehållet i mötet med uppsökaren. Mötet måste för den skull ändå upplevas som meningsfullt för båda parter, annars försvinner grogrunden för vidare samarbete och för förändring. Att kunna etablera tillit och förtroende som i sin tur leder till en hållbar relation med klienten, är en av de utmaningar som uppsökare står inför. Förutsättningarna för detta är inte alltid de bästa då klienten kan ha en välgrundad misstro till myndighetspersoner eller till hjälpsystemet i stort. Detta gör att uppsökarnas arbete med att etablera förtroendefulla relationer kan pågå under lång tid. Relationen måste också bära igenom framgångar såväl som bakslag och det ställer krav på uppsökaren att klara av balansgången mellan klientens behov och samhällets många gånger otillräckliga hjälpapparat. Uppsökande enheter är också sårbara vid personalskifte, inte endast på grund av de personliga relationer som etablerats mellan klient och uppsökare, utan även mot bakgrund av de informella nätverk av samarbetspartners som uppsökare skapar i sitt arbete. Kontinuitet i uppsökande team är därför en kritisk aspekt i arbetet.

Inom ramen för denna utvärdering kan man se att Mobila enhetens fältarbetare sedan starten av verksamheten kontinuerligt har arbetat med såväl uppsökande arbete som nätverksarbete med samarbetspartners. Av resultatet kan man förstå att fältarbetarna åtnjuter stort förtroende från såväl klientgruppen som de samarbetande

⁸² Projektplan Mobila enheten, sid 2

parterna. Fältarbetarna sägs utgöra den del som får maskineriet att fungera, som en av de intervjuade uttryckte det. De länkar och lotsar klienter till hjälpanstanser och de bistår många av dessa instanser med att spåra och söka efter klienter. De medverkar vid nätverks- och planeringsmöten, och på gatuplanet försöker de motivera människor som befinner sig långt ut i samhällets marginaler, att söka hjälp för förändring.

Det uppsökande arbetet sker här och nu och det är omedelbart till sin karaktär på så sätt att uppsökarna fångar mötet med den andra i ögonblicket. Oavsett om detta möte sker med en klient eller en samarbetspartner så är mötets karaktär ofta av det mer omedelbara slaget, även om fältarbetarna också ingår i olika typer av möte som är av mer planerad karaktär. Att fånga mötet i ögonblicket, eller att finnas till hands för klienten eller för en samarbetspart på stående fot, är också en av styrkorna i det uppsökande arbetet. Denna omedelbarhet som uppsökande enheter har i förhållande till andra verksamheter beskrivs också av informanterna som en stor resurs i arbetet med en klientgrupp där hjälpapparatens kravmall inte är anpassad till klienternas helhetssituation.

Utifrån materialet i denna rapport kan man också se att fältarbetarna har kunskaper om var de kan finna klienter när de är ute och spårar. Denna kunskap beskrivs av intervjupersonerna som unik och högst värdefull. Fältarbetarna möter sina klienter på gator och torg, vid tält- och husvagnsplatser, under broar och vid busskurer, i klienternas egna miljöer och långt från möblerade kontorsrum med larmade entrédörrar. På en bänk i parken eller på stående fot i en portuppgång förs samtal om klienternas situation, deras önskemål och behov men också om vardagliga ting och om livet i stort. Även fältarbetarnas möte med deras samarbetspartners sker ofta i samarbetsparternas miljö och eventuellt även på samarbetsparternas villkor och utifrån hur deras arbetssituation ser ut vid tillfället för mötet. Fältarbetarna blir haffade när de är på plats, som en av de intervjuade uttryckte det.

Även då detta omedelbara och högst flexibla arbetssätt är en styrka och ett kännetecken för uppsökande arbete menar jag att det kan vara värt att reflektera över vad det får för konsekvenser att arbeta på stående fot, när det gäller den långsiktiga och gemensamma planeringen utifrån en klients helhetssituation. Här menar jag att det kan vara av vikt att representanter från de samarbetande verksamheterna lämnar utrymme till att i större utsträckning och i mer arrangerade former ha fördjupade diskussioner med fältarbetarna vid beslutsprocesser som rör de klienter som ingår i enhetens målgrupp. I detta avseende syftar jag också på de tjänstemän som till äventyrs inte har tid eller lust att haffa fältarbetarna när de besöker en verksamhet eller en avdelning, eller de tjänstemän som aldrig kontaktar Mobila enheten, och som därmed inte använder sig av fältarbetarnas kunskaper om en klient, kunskaper som jag menar kan vara väsentliga vid beslut.

Det finns en gräns för hur påträngande en uppsökare kan vara i sin önskan att samarbeta med andra tjänstemän, då uppsökaren i sin strävan och i sin enträgenhet kan löpa risk att fullständigt omintetgöra ett framtida samarbete. Detta ställer krav på uppsökaren att finna en balansgång mellan att å ena sidan visa vilka tjänster som kan erbjudas vid ett samarbete, och å andra sidan att insistera om ett samarbete för

klientens bästa. Att använda sig av Mobila enhetens samlade erfarenheter och kunskaper i större utsträckning och på ett mer strukturerat sätt vid viktiga beslutsprocesser, menar jag att det finns anledning för fler tjänstemän inom socialtjänst och sjukvård att reflektera över. Min bedömning är att genom ett fördjupat samarbete med fältarbetarna skulle de insatser som erbjuds klienter i enhetens målgrupp, i större utsträckning kunna ske integrerat och parallellt, något som är en nödvändighet om insatserna ska bli framgångsrika. Min bedömning är också att enhetens legitimitet och status på sikt skulle påverkas positivt av detta.

Framtida utmaningar

Mobila enhetens verksamhet har hitintills bedrivits i projektform med hjälp av ekonomiska anslag från Miltonsatsningen. Om beslut fattas att Mobila enhetens verksamhet ska permanentas skulle jag vilja peka på några utmaningar som verksamheten står inför. Reflektionerna nedan ska dock ses mot bakgrund av de resonemang som förts i tidigare avsnitt.

- Enhetens team har behov av att utökas i syfte att säkerställa kontinuitet bland uppsökarna och att därigenom kunna förvalta de kunskaper och erfarenheter som genererats under åren. Det finns anledning att särskilt reflektera över behovet av läkarkompetens i enhetens team.
- Det finns behov av att säkerställa verksamhetens legitimitet när det gäller fältarbetarnas samarbete med andra myndigheter, detta i syfte att uppnå en större genomslagskraft för de rekommendationer som fältarbetarna ger vid myndigheters beslut gällande de klienter som ingår i enhetens målgrupp. Att utarbeta en handlingsplan för fördjupat och breddat samarbete med socialtjänst och sjukvård, bedömer jag som väsentligt för enhetens framtid. En permanentning av Mobila enhetens verksamhet kan också enligt min bedömning påverka enhetens trovärdighet i en positiv riktning, utifrån samarbetsparternas perspektiv.
- Det finns anledning att utarbeta former för en systematisk dokumentation i syfte att driva förändring av de systemfel som identifieras av fältarbetarna. Ett förslag här är att samarbeta med Personliga ombud och inhämta kunskaper om deras dokumentationsförfarande och metoder för förändring.
- Mobila enhetens Projektplan har inte reviderats eller uppdaterats sedan verksamhetens initiala fas. Projektplanen innehåller inte heller beskrivningar av former för handledning eller arbetsledning. I dagsläget finns inte heller ansvars- eller arbetsbeskrivning för enhetens uppsökare. Min bedömning är att det är av vikt att utarbeta formella styrdokument vid en permanentning av Mobila enheten, i syfte att öka verksamhetens trovärdighet.

Referenser

- Ahlgren, Thorbjörn (2007) *Ungdomsbehandling. Hemmaplanslösning som idé och praktik*. Växjö: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete
- Andersson, Björn (2006) ”Ungdomar och offentligt liv”. I Erdal, Børge (red) *Ute inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Beijer, Ulla (2004) *Hemlösa män i Stockholm. En femårig uppföljning av 82 hemlösa män i Stockholm – de flesta med psykiska funktionshinder*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Beijer, Ulla m.fl. (2004) *Vad vet vi om narkotikaanvändarna i Sverige?* Rapport 14. Stockholm: Mobilisering mot narkotika
- Billquist, Leila & Johnsson, Lisbeth (2007) Sociala akter som empiri. Om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetares dokumentation i forskningssyfte. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 14, 1, 3-19
- Björklund, Hanna, Larsson, Mattias & Salehi, Esmaeil (2008) *Det byggs för lite och det som byggs är fel. En kartläggning av bostadsförsörjningen i Skåne län och dess konsekvenser för vissa grupper*. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne län
- Blom, Björn & Morén, Stefan (2007) *Insatser och resultat i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Edgar, Bill & Meert, Henk (2006) *Fifth Review of Statistics on Homelessness in Europe*. Brussels: FEANTSA
- Erdal, Børge (2006) ”Rollen som oppsøkende sosialarbeider”; ”Rammer for oppsøkende sosialt arbeid”; ”Oppsøkende sosialt arbeid før og nå”. I Erdal, Børge (red) *Ute inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- FEANTSA (2008) “The European Federation of National Organisations working with the Homeless” (elektronisk), *Feantsas officiella hemsida* <www.feantsa.org> (2008-07-15)
- Holme, Idar Magne & Kron-Solvang, Bert (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitative og kvantitative metoder*. Lund: Studentlitteratur
- Karlsson, Ove (1995) *Att utvärdera mot vad – Om kriterieproblemet vid intressentutvärdering*. Stockholm: HLS Förlag
- Klyve, Arne (2006) ”Marginalisering og forebygging”. I Erdal, Børge (red) *Ute inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Knutagård, Markus (2006) ”Hemlöshet”. I Denvall, V & Vinnerljung, B (red) *Nytta och fördärv. Socialt arbete i kritisk belysning*. Stockholm: Natur och Kultur

- Krogstrup, Hanne Kathrine (2007) *Evalueringsmodeller*. Andra upplagan. Århus: Academica
- Lederweb (2008) ”Om appreciative inquiry, succeshistorier som utvecklingsressource” (elektronisk), *Lederwebs officiella hemsida* <www.lederweb.dk/wm139681> (08-09-02)
- Löfstrand-Hansen, Cecilia & Nordfeldt, Marie (red) (2007) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB
- May, Tim (1997) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Ponnert, Lina (2007) *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Socialhögskolan
- Rowe, Michael (1999) *Crossing the border*. California: University of California
- Sahlin, Ingrid (2007) ”Den sekundära bostadsmarknadens följder och förändring”. I Löfstrand-Hansen, Cecilia & Nordfeldt, Marie (red) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB
- Socialdepartementet (2007) *Hemlöshet – många ansikten mångas ansvar. En strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*. Stockholm: Socialdepartementet
- Socialstyrelsen (2005) *Personligt ombud – välfärdsentreprenörer utan gränser*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2005) *Personligt ombud – på klientens uppdrag. Förhandlare och gränsöverskridare*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2005) *Personligt ombud – en trumf i bakfickan? En studie av personligt ombud ur ett klientperspektiv*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2006) *Social rapport*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2006) *Hemlöshet i Sverige 2005 – omfattning och karaktär*. Andra upplagan. Stockholm: Socialstyrelsen
- SOU 2000:14 *Adressat okänd. Om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik*. Delbetänkande av kommittén för hemlösa. Stockholm: Fritzes
- SOU 2001:95 *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället*. Slutbetänkande av Kommittén för hemlösa. Stockholm: Fritzes
- SOU 2001:95 *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället*. Expert och forskningsrapporter. Bilagedel. Slutbetänkande av Kommittén för hemlösa. Stockholm: Fritzes

Strömfors, Gus (2006) ”Rammer for oppsøkende sosialt arbeid”. I Erdal, Børge (red) *Ute inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

SundhetsTeamet (2008) ”Sundhedsteam” (elektronisk), *SundhetsTeamets officiella hemsida* <www.hjemlosesundhed.dk> (2008-09-02)

Swärd, Hans (2008) *Hemlöshet*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur

Vedung, Evert (1998) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Antagna av Humanistisksamhällsvetenskapliga forskningsrådet i mars 1990*.

Wibeck, Victoria (2000) *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Interna arbetsdokument

Boström, L (2005) *Uppsökande arbete med hemlösa husvagnsboende i Skrubba 2005*. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen

Jonsson, A & Wångmar, A (2004) *Hornstull – uppsökande arbete på flera nivåer*. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen

Korpskog, M & Ohman, P (2004) *Uppsökande arbete på Centralstationen*. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen

Lindberg, Magnus & Lanemar, Krister (2006) *Verksamhetsrapport 2006*. Malmö: Mobila enheten

Lindberg, Magnus & Lanemar, Krister (2007) *Verksamhetsrapport 2007*. Malmö: Mobila enheten

Mobila enheten Malmö, Projektplan. Slutversion Projektbeskrivning 20060607.

Nordborg, E & Bergström, H (2007) *Mobiliseringsprojektet. Mobilisering av det civila och offentliga samhället – en modell för uppsökande verksamhet för att nå människor med psykisk ohälsa*. Eskilstuna: Eskilstuna kommun

SundhetsTeamet Köpenhamn, Årsrapport 2007.

BILAGA 1: Sammanfattning av frågor från aktgranskningsmallen

1. Födelseår
2. Kön
3. Stadsdel
4. Datum för första kontakt med Mobila enheten
5. Beskrivning av beslutade boendeinsatser efter första kontakt med Mobila enheten
6. Beskrivning av beslutade biståndsinsatser efter första kontakt med Mobila enheten
7. Argumentation som ligger till grund för beslut ovan
8. Uppföljning på nämnda beslut ovan
9. Antal handläggare involverade
10. Nuvarande bostadssituation
11. Beskrivning av beslutade vårdinsatser efter första kontakt med Mobila enheten
12. Beskrivning av diagnoser
13. Behandlingsmål
14. Vilka samarbetspartners förekommer
15. Är personen fortfarande aktuell
16. Övrigt

BILAGA 2: Intervjuguide

Tema för gruppintervju med socialtjänstens representanter

Fria reflektioner kring Mobila enhetens verksamhet utifrån olika scenario

Fria reflektioner kring uppsökande verksamhet i allmänhet

Att arbeta med målgruppen

Dokumentationens roll och funktion

Tema för gruppintervju med övriga representanter

Fria reflektioner kring Mobila enhetens verksamhet utifrån olika scenario

Fria reflektioner kring uppsökande verksamhet i allmänhet

Att arbeta med målgruppen

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Meddelanden från Socialhögskolan är en skriftserie där forskare och lärare vid Socialhögskolan presenterar aktuell forskning och viktiga erfarenheter från socialt arbete och socialpolitik.

ISSN 0282-6143

Serien är elektronisk och kan avgiftsfritt laddas ner via Socialhögskolans hemsida: www.soch.lu.se/Mserien/